

Učíme sa pre mier

Prečo a ako používať orálnu históriu v triedach

#LEARNING4PEACE

Hlavným cieľom **projektu Learning for Peace (Učíme sa pre mier)** financovaného z programu ERASMUS+ bolo priniesť príbehy z minulosti do vzdelávacích programov s cieľom umožniť ľuďom kritickejší pohľad na históriu, a tým aj na súčasné populistické a agresívne politické trendy, ktoré v minulosti preukázateľne uvrhli spoločnosti do vojny a hospodárskej krízy.

<https://learning4peace.foruminst.sk/sk/>

Partnerské organizácie:

Fórum inštitút pre výskum menších, Slovensko

<https://foruminst.sk>

Kontakt: Andrea Lelovics, Project Manager

lelovics.andrea@foruminst.sk

Sigmund Freud University, Rakúsko

<https://www.sfu.ac.at/en/>

Kontakt: Erzsébet Fanni Tóth, Transgenerational Transmission of Trauma Research Institute

erzsebet.toth@sfu.ac.at

Publikácia: Fórum inštitút pre výskum menších, 2023

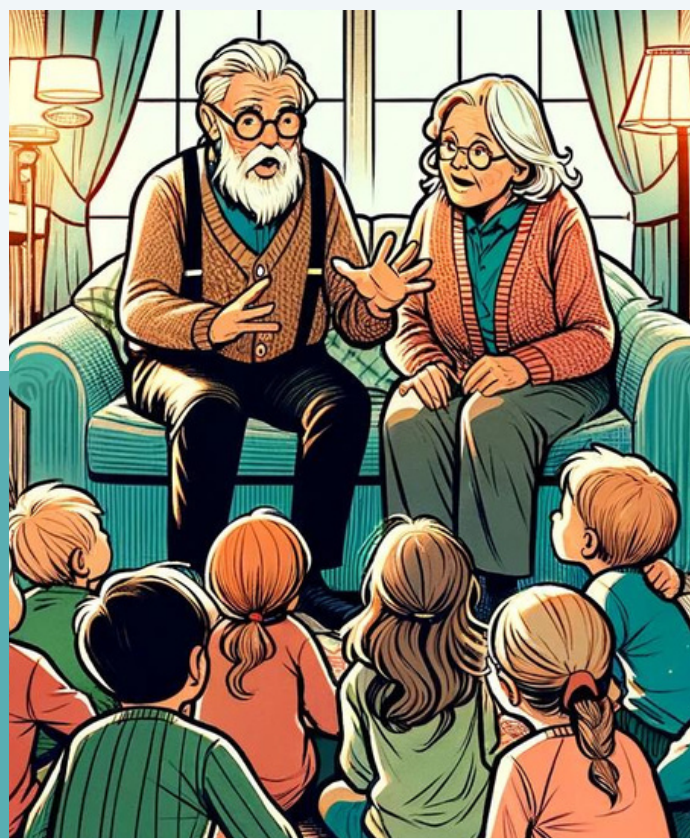
Ilustrácie: vytvorené s DALL-E

**Financovaný
Európskou úniou**

„Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a postoje sú názormi a vyhláseniami autora(-ov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie alebo [názov organizácie udeľujúcej grant]. Európska únia ani organizácia udeľujúca grant za ne nepreberajú žiadnu zodpovednosť.“

2	Úvod
3	Prístup vo vzdelávaní zameraný na žiaka
6	Orálna história a osobné príbehy
10	Orálna história v prístupoch sekundárnej analýzy
17	Ako pracovať s ústnym osobným príbehom
18	Záver
19	<i>Odporúčania databáz orálnej histórie</i>
21	<i>Medzinárodný workshop o využívaní orálnej histórie vo vzdelávaní</i>

Vzdelávacie prostredie v súčasnosti prechádza výraznou transformáciou, ktorá sa vyznačuje odklonom od tradičných pedagogických modelov s cieľom splniť dynamické požiadavky 21. storočia. Túto transformačnú cestu názorne ilustruje stret medzi tradičným bankovým modelom a progresívnym prístupom zameraným na žiaka. Prvý z nich, hlboko zakorenený vo filozofii zameranej na učiteľa, vníma vedomosti ako jednosmerný vklad do mysle pasívnych študentov. Naopak, prístup zameraný na žiaka predstavuje zmenu paradigmy, pričom kladie dôraz na individualizované vzdelávacie skúsenosti a aktívne zapojenie žiakov. Ako sa pohybujeme v tomto vývoji vzdelávania, je čoraz zrejmejšie, že prístup zameraný na žiaka, obohatený o integráciu ústnej histórie, predstavuje transformačnú silu, ktorá nielen odovzdáva vedomosti, ale tiež vybavuje študentov základnými zručnosťami na orientáciu v zložitom modernom svete.

„Škoda, že som nedávala väčší pozor. Ešte som nepovažovala čas za konečný. Príbehy, ktoré mi rozprávala, som naplno docenila až v dospelosti a odvtedy si musím vystačiť s útržkami zlepenými dokopy, s filmom premietaným na zadnej strane mojej mysle.“

— Jessica Maria Tuccelli, Glow

Vzdelávanie zamerané na žiaka

Vzdelávacie prostredie prechádza hlbokou transformáciou, ktorá je výzvou pre tradičné pedagogické modely vzhľadom na dynamické požiadavky 21. storočia. Túto zásadnú zmenu zvyrazňujú dve odlišné paradigmy - tradičný bankový model a progresívny prístup zameraný na žiaka.

Bankový model vzdelávania, ktorý vychádza z tradičnej filozofie zameranej na učiteľa, chápe vedomosti ako tovar, ktorý sa vkladá do vnímavej mysle študentov. Tento jednosmerný prenos informácií kladie dôraz na memorovanie a pasívne učenie, pričom študentov považuje len za nádoby čakajúce na naplnenie. V tomto modeli učiteľ preberá úlohu autority a individuálne potreby, záujmy a skúsenosti študentov často ustupujú do úzadia, čo vedie k štandardizovaným a nepružným vzdelávacím skúsenostiam. „V bankovej koncepcii vzdelávania sú vedomosti darom, ktorý tí, ktorí sa považujú za vedomých, udeľujú tým, o ktorých sa domnievajú, že nič nevedia.“[1]

Tento prístup osvetľuje názorný príklad z poľského systému vzdelávania v oblasti histórie. Tradičné vzdelávanie sa bežne vyznačuje faktografickým prístupom a metódami overovania vedomostí. Skúšky v minulosti zahŕňali odpovede na otázky typu „Čo? Kto? Kde? a Kedy?“ V tomto tradičnom modeli by vedomosti o pruskej prehre znamenali odrecitovanie konkrétnych detailov: „Žigmund I. ‚Starý‘ s Albrechtom Hohenzollernom 10. apríla 1525 na krakovskom trhu.“ Dôraz sa kladie na zapamätanie si presných dátumov a detailov, bez hlbšieho ponorenia sa do významu udalosti. Tento model nepodnecuje žiakov k zamysleniu sa nad základnými otázkami, ako napríklad prečo je história dôležitá, aký je jej účel a aký význam má jej učenie sa v škole. Tento metodický prístup sa odráža v systéme skúšok, kde sú študenti len zriedkakedy vyzvaní, aby poskytli príbeh alebo kritickú analýzu. Ak by napríklad niekto, kto nie je profesionálne spojený s históriou, mal zostaviť zmysluplný príbeh v desiatich vetách o pruskej prehre a vysvetliť jej význam, pravdepodobnosť úspechu by bola minimálna. Dôvod spočíva v našom prístupe k chápaniu minulosti, ktorý sa primárne zameriava na fakty a udalosti.[2]

[1] Freire, P. (2000) *Pedagogy of the Oppressed. 30th Edition, Bloomsbury Academic, New York*
[2] Kierzkowski, Michał. (2017). *Oral history and historical education in Poland. Possibilities and application. Wrocławski Rocznik Historii Mówionej. 6. 81. 10.26774/wrhm.150.*

Obmedzenia bankového modelu sa prejavia, keď jednotlivci vzdelaní v tomto rámci považujú za náročné kontextualizovať historické udalosti a pochopiť ich širšie dôsledky. Dôraz na memorovanie potláča kreativitu, kritické myslenie a schopnosť vytvoriť ucelený príbeh. Na tomto príklade bankový model odhaľuje svoje nedostatky pri podpore hlbokého a zmysluplného chápania historických udalostí.

S postupujúcim 21. storočím, ktoré sa vyznačuje rýchlym technologickým pokrokom a spoločenskými zmenami, je význam **klúčových kompetencií** čoraz dôležitejší. Dopyt po pracovnej sile vybavenej zručnosťami, ako sú kritické myslenie, tvorivosť, spolupráca, komunikácia a prispôsobivosť, zdôrazňuje význam vzdelávacieho systému, ktorý tieto kompetencie uprednostňuje. Prístup zameraný na žiaka prirodzene integruje a rozvíja tieto kľúčové kompetencie tým, že poskytuje študentom príležitosti aktívne sa zapájať, kriticky myslieť a spolupracovať s rovesníkmi. Tento prístup nie je len o odovzdávaní vedomostí, ale o vybavení študentov nástrojmi na orientáciu v zložitom, neustále sa meniacom svete.

V kontraste s bankovým modelom znamená **prístup zameraný na študenta** zmenu paradigmy smerom k personalizovanejšiemu a interaktívnejšiemu vzdelávaniu, čím reaguje na potrebu nových kompetencií. Tu sa ťažisko presúva na individuálneho študenta, pričom sa uznávajú jeho jedinečné potreby, záujmy a skúsenosti. Učiteľia sa v tomto modeli menia na facilitátorov, ktorí vedú študentov prostredníctvom aktívneho skúmania, kritického myslenia a spoločného učenia. Vzdelávanie zamerané na žiaka podporuje študentov, aby prevzali zodpovednosť za svoju cestu vzdelávaním, čím sa podporuje dynamické a personalizované vzdelávacie prostredie.

Okrem toho integrácia poznatkov kritickej pedagogiky obohacuje prístup zameraný na žiaka o kritickú analýzu mocenských štruktúr a spoločenských noriem. Kritická pedagogika nabáda študentov nielen k tomu, aby spochybňovali obsah vedomostí, ale aj ku kritickému skúmaniu sociálnych a politických rozmerov, ktoré tieto vedomosti obklopujú. Tým, že kritická pedagogika spochybňuje spoločenskú nerovnosť a podporuje sociálnu spravodlivosť, sa bezproblémovo spája s prístupom zameraným na žiaka, ktorý kladie dôraz na posilnenie postavenia študentov, aby sa stali aktívnymi aktérmi zmeny.

V predstavách o budúcnosti vzdelávania sa prístup zameraný na žiaka javí ako transformačná sila, odklon od tradičného bankového modelu, ktorý už nemusí dostatočne pripraviť študentov na zložité podmienky moderného sveta. Tento prístup s dôrazom na individualizované učenie, kritické myslenie a spoluprácu je v súlade s vyvíjajúcimi sa potrebami 21. storočia. Prijatím princípov vzdelávania zameraného na žiaka, obohateného o kritickú pedagogiku, a dôrazom na pestovanie kľúčových kompetencií pripravujeme pôdu pre inkluzívnejšie, sociálne uvedomelé a posilňujúce vzdelávanie. Keď sa pohybujeme v zložitom

teréne budúcnosti, prístup zameraný na žiaka sa stáva vodiacim svetlom, ktoré osvetľuje cestu k vzdelávaniu, ktoré nielenže vybaví študentov vedomosťami, ale tiež im umožní kriticky sa angažovať vo svete a uskutočňovať pozitívne zmeny.

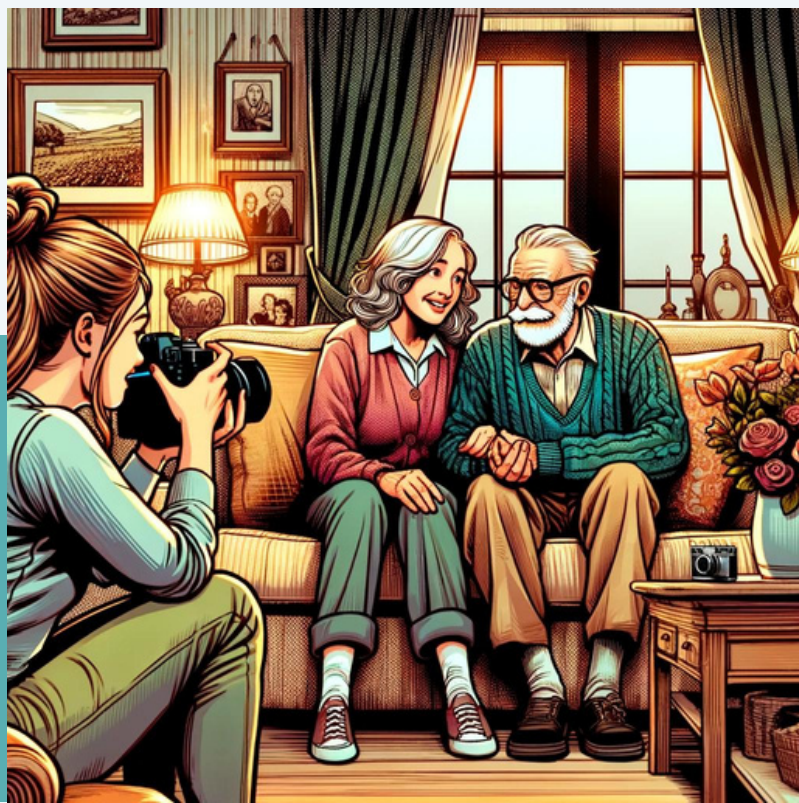

Orálna história a ústne historické príbehy

Orálna história je metodologický prístup v rámci historiografie, ktorý sa vyznačuje systematickým zhromažďovaním a uchovávaním historických informácií prostredníctvom nahraných rozhovorov s osobami, ktoré majú osobné poznatky o minulých udalostiach. Na rozdiel od spoliehania sa na písomnú dokumentáciu, ktorá je vlastná tradičným historiografickým metódam, sa orálna história snaží získať a zdokumentovať svedectvá o historických udalostiach z prvej ruky od jednotlivcov, ktorí tieto udalosti buď priamo zažili, alebo pozorovali.

Základný spôsob orálnej histórie zahŕňa štruktúrované alebo pološtruktúrované rozhovory, ktoré vedú výskumníci alebo orálni historici s rozprávačmi, jednotlivcami, ktorí porozprávajú svoj osobný príbeh. Tieto rozhovory sa metodicky nahrávajú, prepisujú a niekedy sa podrobujú odbornej úprave na účely archívneho uchovávania a vedeckej analýzy.

Ústredným prvkom orálnej histórie je uznanie subjektívnej povahy pamäti. Rozprávači sprostredkujú svoje osobné pohľady, emócie a interpretácie udalostí, čím prispievajú k historickému skúmaniu v ľudskej dimenzii. Táto metóda je obzvlášť účinná pri zachytávaní hlasov a skúseností jednotlivcov, ktorých rozprávania sa nemusia zachovať v písomnej podobe, čím sa umožňuje historické sprostredkovanie tým, ktorí sú tradične marginalizovaní alebo nedostatočne zastúpení.

Okrem toho sa orálna história vyznačuje dôrazom na rozmanitosť a inkluzívnosť, pričom sa snaží zachytiť množstvo hlasov a perspektív. Často slúži ako prostriedok na zdokumentovanie príbehov bežných jednotlivcov, komunit alebo skupín, čím podporuje komplexnejšie pochopenie historických procesov.

Etické aspekty sú neoddeliteľnou súčasťou praxe orálnej histórie. Ide najmä o zabezpečenie informovaného súhlasu rozprávačov, dodržiavanie noriem ochrany súkromia a prístup k rozhovorom s citlivosťou voči emocionálnym a skúsenostným nuansám, ktoré sú súčasťou osobných spomienok.

V akademických kruhoch získala orálna história kľúčovú úlohu ako doplnkový a obohacujúci metodologický nástroj. Jej využitie popri tradičných písomných záznamoch prispieva k hĺbke kontextu, poskytuje alternatívne pohľady a uľahčuje komplexnejšie chápanie historických javov. Okrem toho sa orálna história stala nástrojom zapojenia komunity, ktorý umožňuje jednotlivcom aktívne sa podieľať na dokumentácii a uchovávaní ich vlastných dejín.

Projekty orálnej histórie sa stali pozoruhodným spôsobom, ako oživiť históriu v triedach. Tento prístup umožňuje študentom aktívne sa podieľať na zachytávaní a uchovávaní skutočných príbehov, čím sa historické udalosti stávajú zrozumiteľnejšími. Cieľom tohto prieskumu je priblížiť, ako projekty oral history fungujú v triede a prečo sú pre študentov cenné.

V rámci projektov orálnej histórie študenti vedú rozhovory s ľuďmi, ktorí majú priamu skúsenosť s historickými udalosťami. Učitelia ich sprevádzajú procesom tvorby premyslených otázok, vedenia rozhovorov a prepisu zaznamenaných rozhovorov. Tento praktický prístup nielenže učí praktickým výskumným zručnostiam, ale tiež vzbudzuje v študentoch pocit zodpovednosti ako správcov historických príbehov. Kľúčovými prvkami tohto procesu sú etické aspekty, ako napríklad získanie povolenia a úcta.

Jednou z významných výhod projektov orálnej histórie je ich schopnosť obohatiť študentov o pochopenie histórie. Vďaka tomu, že študenti počúvajú výpovede z prvej ruky, získavajú osobnejší a diferencovanejší pohľad na udalosti, ktoré nemusia byť úplne zachytené v písomných záznamoch. Takýto spôsob práce s primárnymi zdrojmi pomáha študentom lepšie analyzovať a interpretovať historické informácie, čo vedie k dôkladnejšiemu pochopeniu minulosti.

Projekty oral history tiež pomáhajú študentom rozvíjať schopnosti kritického myslenia. Pri vymýšľaní otázok a vedení rozhovorov sa študenti učia orientovať v zložitých príbehoch a kriticky hodnotiť získané informácie. Tento proces ich podnecuje k spochybňovaniu existujúcich historických rozprávání, čím sa posilňuje pocit zvedavosti, ktorý je nevyhnutný pre dobrú informovanosť.

Okrem samotného učenia sa faktov prispievajú projekty orálnej histórie k rozvoju empatie medzi študentmi. Vďaka osobným príbehom, o ktoré sa v rozhovoroch podelili, sa historické udalosti stávajú bližšími a ľudskejšími. Žiaci začínajú premýšľať o skutočných skúsenostiach jednotlivcov v rôznych historických situáciách, čo podporuje súcitnejšie chápanie rôznych perspektív.

Na záver možno konštatovať, že projekty oral history ponúkajú študentom jedinečný a pútavý spôsob, ako nadviazať kontakt s históriou. Aktívnym zapojením do procesu tieto projekty nielen zlepšujú historické vedomosti a kritické myslenie, ale aj podporujú empatiu. Keďže pedagógovia naďalej hľadajú kreatívne spôsoby, ako oživiť históriu v triede, projekty orálnej histórie sú cenným nástrojom, ako sprístupniť minulosť študentom a urobiť ju pre nich pútavejšou.

Projekt Oral History Project (OHP) zapojil študentov a učiteľov Akadémie Daraja v Keni do zberu, dokumentovania a publikovania príbehov starších ľudí z ich komún. Cieľom projektu, ktorý sa realizoval s 26 študentmi a dvoma učiteľmi od apríla do októbra 2011, bolo zaviesť pedagogiku zameranú na žiaka. OHP, pôvodne koncipovaný ako úvod do tejto pedagogickej sféry, nečakane používal kritickú pedagogiu, keďže vyžadoval aktívnu účasť študentov na konštruovaní historického porozumenia.

S hlavnou otázkou „Aké sú príbehy tých, ktorí prišli pred nami?“ študenti počas mesačnej prestávky viedli rozhovory so staršími ľuďmi z komunity, pričom sa zamerali na skúsenosti z obdobia kolonializmu, nezávislosti, povstania Mau Mau a tradície spojené s dospelosťou. Po návrate na akademickú pôdu sa študenti podelili o zozbierané svedectvá a spoločne vytvorili príbehy do knihy, pričom ich viedli učitelia a poskytnuté vzory. V auguste 2011 sa študenti opäť stretli so staršími ľuďmi, aby získali ďalšie poznatky, a v septembri urobili záverečné úpravy, vybrali fotografie a odovzdali materiály na publikovanie. Partneri z Univerzity v San Diegu umožnili online publikovanie a vytlačené knihy boli dodané do školy v decembri 2011.

OHP výrazne ovplyvnil učiteľov aj študentov. Ovplyvnil ich konceptualizáciu učenia a vyučovania, vnímanie vedomostí o komunite a sebaúčinnosť. Napriek prevažne pozitívnym reakciám a priaznivým skúsenostiam, ktoré uvádzali účastníci, sa objavili výzvy, ktoré zdôrazňujú potrebu štrukturálnej a vzdelávacej podpory na úspešnú širšiu implementáciu pedagogiky zameranej na žiaka v rámci kenského vzdelávacieho systému.[3]

[3] Lattimer, Heather & Kelly Horsley, Maria. (2013). Engaging Kenyan secondary students in an Oral History Project: Education as emancipation. *International Journal of Educational Development*. 33. 476-486. [10.1016/j.ijedudev.2012.05.007](https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2012.05.007).

Ústne historické príbehy sú rozprávania a osobné svedectvá o skúsenostiach, historických udalostiach a kultúrnych tradíciách, ktoré sa prenášajú skôr prostredníctvom ústnej komunikácie než písomných záznamov. Tieto výpovede sa často získavajú prostredníctvom rozhovorov alebo konverzácií s jednotlivcami, ktorí majú priame vedomosti alebo sa priamo zúčastnili na konkrétnych udalostiach. Na rozdiel od písaných dejín sa ústne podávané dejiny odovzdávajú ústne a prispievajú ku kolektívnej pamäti komunity alebo skupiny.

Medzi kľúčové znaky orálnej histórie patrí dôraz na osobné rozprávanie, kultúrne tradície a subjektívnu povahu pamäti a interpretácie. Zahŕňajú rôznorodé témy vrátane osobných životných príbehov, historických udalostí, kultúrnych zvyklostí a spoločenských zmien. Proces zhromažďovania orálnej histórie zvyčajne zahŕňa vedenie rozhovorov, nahrávanie, prepisovanie a uchovávanie týchto výpovedí pre budúce použitie.

Je dôležité si uvedomiť rozdiel medzi "oral history" a "oral history". "Oral history" sa vzťahuje na širšiu oblasť alebo metódu zhromažďovania a uchovávania hovorených výpovedí, zatiaľ čo "oral history" konkrétne označuje jednotlivé prípady alebo výpovede v rámci tejto oblasti. Pojem "orálna história" zahŕňa širší koncept a metodológiu, zatiaľ čo "orálne histórie" sa vzťahujú na jednotlivé príbehy a rozprávania získané prostredníctvom tejto metódy.

Orálna história v podstate slúži ako neoceniteľný zdroj informácií a poskytuje osobnejšie a dôvernejšie spojenie s minulosťou. Prispievajú k bohatšiemu pochopeniu kultúrneho dedičstva, historických udalostí a rôznych aspektov ľudskej skúsenosti. Výskumníci, historici a komunity sa zapájajú do zhromažďovania a uchovávania orálnych historických záznamov, aby zabezpečili, že tieto rozprávania, ktoré často chýbajú v písomných záznamoch, budú zdokumentované a odovzdané budúcim generáciám.

Orálna história v prístupoch sekundárnej analýzy

Vzdelávacie prostredie sa neustále vyvíja a hľadá inovatívne metodiky, ktoré by študentov zaujali a obohatili ich učebné skúsenosti. V našom projekte Učíme sa pre mier sme sa pustili do pomerne neprebádanej oblasti - využívania nevyužitého potenciálu **existujúcich databáz oral history** vo vzdelávaní. Táto iniciatíva reaguje na viditeľnú medzeru vo výskume a praxi, kde sa tradične prevažne zameriavame na projekty orálnej histórie vedené študentmi. Naše skúmanie je poháňané odhodlaním odhaliť nové dimenzie vo vzdelávaní cez prizmu kurátorských repozitárov bohatých osobných príbehov.

Je nevyhnutné uznať existujúci nedostatok špecializovaného výskumu a literatúry o integrácii vytvorených databáz orálnej histórie do vzdelávacích rámcov. Väčšina dostupného materiálu má tendenciu orientovať sa na projekty, v rámci ktorých študenti aktívne zbierajú príbehy. Dokonca aj v rámci týchto projektov sa diskurz prevažne sústreďuje na organizačné a technické problémy, pričom zostáva informačné vákuum o širších vzdelávacích dôsledkoch.

Projekt Learning for Peace sa snažil prekonať konvenčné paradigmy využitím rámca Oral historical thinking Martina, Huijgena a Henkesa[4], výsledkov projektu Rady Európy Learning and teaching about the history of Europe in the 20th century[5] a Shopeho komplexnej online príručky Making Sense of Oral History[6]. Tieto rámce sa stali základom nášho snaženia a ponúkli systematický prístup k chápaniu a začleňovaniu orálnej histórie do vzdelávacích modulov. Metodiky nielenže riešili nedostatok usmernení v existujúcej literatúre, ale poskytli aj pevný základ pre prácu na projekte Učíme sa pre mier.

Vyučovanie dejepisu v školách prechádza významnými zmenami, ktoré odrážajú trendy v akademickom dejepise. Jedným z pozoruhodných trendov je uznanie, že historické vzdelávanie by malo nielen sprostredkovať súbor vedomostí, ale aj podporovať kritické myslenie. Žiaci sú teraz povzbudzovaní k tomu, aby zaujali náročný postoj k historickým faktom a dôkazom, pričom si uvedomujú interpretačnú povahu historických príbehov. Medzi kľúčové prvky tohto posunu patrí pochopenie interpretačnej úlohy historikov, rozlišovanie premeny

[4] Martin, Bridget & Huijgen, Tim & Henkes, Barbara. (2021). Listening like a historian? A framework of 'oral historical thinking' for engaging with audiovisual sources in secondary school education. *Historical Encounters: A journal of historical consciousness, historical cultures, and history education*. 8. 120-138. [10.52289/hej8.108](https://doi.org/10.52289/hej8.108).

[5] Stradling, Robert. (2001). *Teaching 20th-century European history*. Council of Europe Publishing

[6] Linda Shopes, "Making Sense of Oral History," *History Matters: The U.S. Survey Course on the Web*, <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral/>, February 2002.

vybraných faktov na dôkazy a uznanie rozmanitosti pohľadov, ktoré môžu existovať na akúkoľvek historickú udalosť.

Vznik trojvrstvového modelu podčiarkuje komplexný prístup k analýze orálnej histórie. Prvá vrstva sa zaoberá pochopením toho, ako orálna história funguje, pričom uznáva rôzne individuálne skúsenosti a perspektívy. Druhá vrstva zavádza koncepty pomáhajúce pri analýze a interpretácii rozhovorov. Tretia vrstva kladie dôraz na prepojenie orálno-historických rozhovorov s inými historickými zdrojmi, rozprávami a príbehmi, čím sa vytvára viacrozmerný rámec.

Trojvrstvový model oral history analýzy

Prvá vrstva

Pochopenie povahy orálnej histórie

V základnej vrstve sa model venuje podpore hlbokého pochopenia toho, ako orálna história funguje ako dynamická tapiséria rôznych príbehov. Vyzýva účastníkov, aby sa ponorili do zložitosti osobných perspektív, pričom uznáva, že historické udalosti sú mnohotvárne a rôzni jednotlivci ich prežívajú odlišne. Je to cesta do bohatej sféry rozprávania príbehov, kde jednotlivci tkajú jedinečné príbehy o spoločných historických udalostiach.

Druhá vrstva

Analýza a interpretácia rozhovorov

Druhá vrstva, ktorá presahuje povrch, predstavuje kľúčové pojmy, ktoré sú dôležité pri rozbore a interpretácii orálno-historických rozhovorov. Účastníci sú vybavení analytickými nástrojmi, ktoré im pomôžu orientovať sa v spleťosti týchto príbehov. Pochopenie nuáns v audiovizuálnych orálnych historických rozprávaniach zahŕňa zapojenie sa do ôsmich kľúčových konceptov. Pri tomto skúmaní sú študenti povzbudzovaní k tomu, aby sa ponorili do mnohostrannej povahy týchto rozhovorov a uvedomili si dynamickú interakciu medzi respondentmi, anketármi a vonkajšími vplyvmi, ako sú napríklad filmári. Každý koncept vrhá svetlo na rôzne aspekty rozprávania, pričom sa zdôrazňuje vzájomná prepojenosť týchto prvkov. Táto vrstva umožňuje žiakom prekročiť rámec anekdoty, podporuje kritické myslenie a hlbšie pochopenie ľudskej skúsenosti.

Tretia vrstva

Prepojenie rozhovorov s inými historickými príbehmi a zdrojmi

Vonkajšia vrstva modelu je strategicky navrhnutá tak, aby prepájala osobné príbehy so širšími historickými oblasťami. Zdôrazňuje prepojenosť orálnych historických príbehov s inými historickými prameňmi, príbehmi a rozprávami. Účastníci sú vedení k tomu, aby kontextualizovali osobné príbehy v širšom historickom rámci, pričom si uvedomujú symbiotický vzťah medzi individuálnymi príbehmi a kolektívnym historickým vedomím. Dva ústredné body tohto procesu sú presnosť a zovšeobecnenie, pričom oba sa prelínajú so subjektívnou povahou ústnych svedectiev.

Analýza a interpretácia rozhovorov

Subjektivita

Študenti sa oboznámia s myšlienkou, že sila orálnej histórie spočíva v subjektívnom prerozprávaní udalostí. Rozprávanie je obohatené o osobné pohľady, prežité skúsenosti a úvahy rozprávača. Skúmanie subjektivity zahŕňa pochopenie identity, perspektívy, skúseností a interpretácií rozprávača, čo ponúka pohľad na význam minulosti pre jednotlivcov.

Ústnosť a stelesnenie

Ústna povaha týchto zdrojov pridáva ďalšiu vrstvu zložitosti. Žiaci sú vedení k tomu, aby zohľadňovali aspekty, ako sú intonácia, rytmus a rýchlosť, ktoré vyjadrujú postoj rozprávača. Pochopenie ústnosti je prepojené so stelesnením, uvedomením si vplyvu tela a mimiky na vokalizáciu. Žiaci skúmajú, ako videnie a počúvanie rozprávača prispieva k interpretácii jeho výpovede.

Predstavenie

Rozhovory sa vo svojej podstate stávajú predstavením, ktoré je formované prítomnosťou anketára a účelom nahrávania. Faktory, ako je zariadenie na nahrávanie videa a prístupnosť verejnosti, ovplyvňujú spôsob, akým rozprávači prezentujú svoje príbehy. Študenti pozorne skúmajú rozprávačovo okolie, oblečenie, jazyk a celkové vystupovanie a odhaľujú dôsledky týchto rozhodnutí na interpretáciu jeho výpovede.

Naratív

Skúma sa tendencia pamäti vytvárať naratívy, najmä v orálnej histórii, kde sa osobné skúsenosti prerozprávajú ako príbehy. Študenti analyzujú, ako orálno-historické rozhovory ako špecifická forma rozprávania stavajú rozprávača do pozície protagonistu. To zahŕňa skúmanie toho, ako rozprávania odrážajú alebo spochybňujú dominantné historické naratívy a identifikujú naratívne prvky, ako sú témy, symboly a motívy.

Analýza a interpretácia rozhovorov

Prezentácia

Študenti si uvedomujú, že rozhovory sú formované tým, ako sú prezentované, a skúmajú vplyv rámcovania, úpravy a kontextových informácií. To zahŕňa pochopenie pôvodu a účelu zdroja (webová stránka, film, televízny program), zváženie, ako prvky prezentácie ovplyvňujú výpoveď, a zhodnotenie vplyvu zdroja.

Práca s pamäťou

Pamäť nie je len zdrojom, ale aj predmetom orálnej histórie. Študenti skúmajú rôzne vrstvy pamäti, napríklad individuálnu a kolektívnu pamäť, a skúmajú, ako svedectvá odrážajú spoločné kultúrne vzorce. Pochopenie práce s pamäťou zahŕňa zváženie toho, čo sa spomínalo, prečo a ako kontextové faktory formujú spomienky rozprávača.

Úloha vedúceho rozhovoru

Študenti uznávajú kľúčovú úlohu anketára pri iniciovaní rozhovoru a formovaní tvorby zdroja. Vyzdvihuje sa intersubjektivita medzi anketárom a rozprávačom, pričom sa zdôrazňuje, ako tento vzťah ovplyvňuje rozprávanie. Faktory ako vek, pohlavie a kultúrne zázemie môžu ovplyvniť tento vzťah, čo vedie k jedinečnému rozprávaniu formovanému spoluprácou.

Zabúdanie a mlčanie

Žiaci kriticky zhodnotia, čo sa v rozhovoroch vynecháva alebo nevyjadruje. Skúmanie zabúdania zahŕňa pochopenie individuálnych a kolektívnych výpadkov pamäti. Skúmajú sa mlčania, doslovné aj metaforické, pričom študenti zvažujú možné príčiny, ako sú trauma, spoločenské normy alebo zavedené obmedzenia. Identifikácia nevypovedaného zlepšuje pochopenie zložitosti rozprávania.

Pri prechádzaní týmito pojmi sa študentom pripomína ich vzájomná prepojenosť, čo odrádza od prísneho postupného prístupu. Táto holistická príručka pripravuje študentov na to, aby dokázali odhaliť zložitosti audiovizuálnej orálnej histórie, čím podporuje diferencované a kritické chápanie historických naratívov.

Prepojenie rozhovorov s inými historickými príbehmi a zdrojmi

Presnosť

Ústny osobný príbeh, ktorý je často prerozprávajú na diaľku, predstavuje výzvu pre presnosť vzhľadom na subjektívnu povahu spomienok. Posúdenie presnosti, najmä v prípade osôb, ktoré prežili traumatické udalosti, si vyžaduje rešpektujúce hodnotenie. Odporúča sa opatrnosť pred odmietaním zdrojov s nespoľahlivými prvkami. Zdroje orálnej histórie by mali byť vnímané ako „rôzne dôveryhodné“, pričom „nesprávne“ výpovede môžu mať psychologickú pravdu. Študenti skúmajú, ako skreslenie pamäti ovplyvňuje nepresnosti, a zvažujú faktory formujúce ústne svedectvá. Kontroly vnútornej konzistencie a krížové odkazy s inými zdrojmi pomáhajú posúdiť faktickú presnosť, pričom uznávajú, že nepresnosti môžu poskytnúť cenné poznatky pre konkrétne ústne historické vyšetrovanie.

Všeobecnosť

Zovšeobecnenie, ovplyvnené presnosťou a reprezentatívnymi nefaktuálnymi prvkami, vyvoláva otázky o spoločných skúsenostiach a emóciách v rámci skupiny. Študenti skúmajú konzistentnosť ústnych rozprávání o udalosti alebo období, pričom zvažujú kontextovú relevantnosť rozhovoru v porovnaní s podobnými rozpráváním a historickými zdrojmi. Uvedomenie si rozporov v rozhovoroch s viacerými rozprávačmi zdôrazňuje rozmanitosť v rámci spoločností. Hoci niektorí argumentujú proti univerzálnej snahe o zovšeobecnenie a zdôrazňujú hodnotu ponorenia sa do jednotlivých príbehov pre hlbšie pochopenie osobnosti, emócií a detailov, študenti sú vyzývaní, aby svoje otázky na skúmanie zosúlادili s požadovaným rozsahom - či už sa snažia o zovšeobecňujúci záver alebo o diferencované skúmanie individuálnych skúseností.

Tieto tri vrstvy a pojmy v nich sa dynamicky ovplyvňujú a vytvárajú viacrozmerný prístup k analýze a interpretácii orálnych historických prameňov. Tieto koncepty neposkytujú definitívne odpovede, ale skôr podnecujú kritickú angažovanosť a nabádajú študentov, aby sa ponorili do bohatej komplexnosti orálnej histórie.

Jadrom rámca je zameranie na základné ciele, presvedčenia a postupy v oblasti orálnej histórie. Tieto prvky tvoria základný kameň pre prácu študentov so zdrojmi orálnej histórie a slúžia ako epistemologický základ, ktorý informuje a kontextualizuje celý rámec.

Tento vývoj vo vzdelávaní v oblasti histórie však nie je bez problémov. Učitelia sa často stretávajú so zanedbávanými témami, ako sú kultúrne hnutia a technologický pokrok, čo si vyžaduje inovatívne prístupy na ich začlenenie do bežných učebných osnov. Dôraz na kritické zručnosti a historické porozumenie podnietil zmeny v dizajne učebníc, ktoré sa od tradičných textov posúvajú k interaktívnym pracovným zošitom, ktoré zapájajú študentov do práce s rôznymi zdrojmi.

Okrem toho rastúce poznanie, že študenti sú vystavení historickým príbehom z rôznych zdrojov vrátane členov rodiny, členov komunity a digitálnych platforiem, zdôrazňuje potrebu holistického prístupu. Študenti musia uplatňovať kritické zručnosti aj mimo triedy, čo si vyžaduje explicitné vyučovanie zručností pre interpretáciu filmov, dokumentov a online obsahu.

Pokračujúci vývoj v dejepisnom vzdelávaní v podstate hľadá rovnováhu medzi odovzdávaním historických vedomostí a rozvíjaním kritických zručností. Dialóg okolo tohto vývoja sa často točí okolo účelu školského dejepisu - či slúži predovšetkým na výučbu historických udalostí alebo na uľahčenie osvojovania si historických zručností. Dosiachnutie tejto rovnováhy si vyžaduje, aby pedagógovia skúmali inovatívne vyučovacie metódy, ktoré by zahŕňali učenie založené na skúmaní, aktívnu účasť a možnosti samostatného skúmania. V konečnom dôsledku je cieľom vybaviť žiakov schopnosťou kriticky analyzovať a interpretovať historické príbehy, čím sa podporí hlbšie pochopenie komplexnej tapisérie minulosti.

“*„Keď sme ako diváci vystavení projektom orálnej histórie, nielenže sa učíme, ale istým spôsobom sme aj svedkami toho, čo sme osobne nezažili.“*

— Patricia Leavy

Ako pracovať s ústnym historickým príbehom

Pri práci s orálno-historickými rozhovormi ako historickými dôkazmi bez ohľadu na ich formu - písomnú, zvukovú alebo audiovizuálnu alebo zdroj - kniha, časopis, online/offline databáza, podcast, televízia atď. sa odporúča analyzovať tieto aspekty príbehov:

1. Spoznajte rozprávača

Pri skúmaní rozprávača zväzte jeho identitu, vzťah k diskutovaným udalostiam, možné predsudky, sebareprezentáciu a vplyv osobných, kultúrnych a spoločenských faktorov. Preskúmajte, ako môže spoločenské vnímanie a populárna kultúra ovplyvniť rozprávačovú výpoveď.

2. Preskúmajte anketára

Pri skúmaní osoby, ktorá vedie rozhovor, sa zamerajte na jej pôvod, záujmy a na to, ako môžu ovplyvniť priebeh rozhovoru. Posúďte prípravu anketára, stratégie kladenia otázok a možný vplyv jeho sociálnej identity na rozprávača aj na celkovú dynamiku rozhovoru. Preskúmajte všetky predchádzajúce vzťahy medzi anketárom a respondentom.

3. Analyzujte obsah rozhovoru

Pri podrobnej analýze obsahu rozhovoru dôkladne preskúmajte štruktúru rozhovoru, identifikujte zápletku a preskúmajte rozprávačom vybrané motívy, obrazy a anekdoty. Preskúmajte oblasti, ktorým sa rozprávač vyhýba alebo ktoré zdôrazňuje, a zhodnoťte vnútornú konzistenciu a prípadné faktické chyby. Zväzte, ako je rozhovor v súlade s inými zdrojmi a rozhovormi.

4. Pochopte účel

Aby ste pochopili účel rozhovoru, zhodnoťte motivácie, ktoré stáli za jeho uskutočnením, a ako mohli ovplyvniť obsah, perspektívu a tón rozhovoru. Hľadajte náznaky, ktoré naznačujú zamýšľaný výsledok alebo posolstvo.

5. Zväzte okolnosti

V kontexte okolností preskúmajte vplyv miesta rozhovoru na rozprávanie. Preskúmajte, ako mohla prítomnosť iných osôb počas rozhovoru ovplyvniť dynamiku. Zväzte duševné a fyzické zdravie rozprávača aj anketára a ich možný vplyv na rozhovor.

V dynamickom prostredí vzdelávania v 21. storočí nastal konflikt medzi tradičnými pedagogickými modelmi a progresívnymi prístupmi zameranými na žiaka, ktorý sa stal začiatkom transformačnej éry. Príkladom tohto vývoja je konfrontácia tradičného bankového modelu s prístupom zameraným na žiaka, ktorý zdôrazňuje význam individualizovaných vzdelávacích skúseností. So zmenou paradigmy vzdelávania sa orálna história stáva dôležitým nástrojom, ktorý obohacuje vzdelávacie skúsenosti a ponúka študentom jedinečné príležitosti na priame spojenie s minulosťou.

Začlenenie orálnej histórie do vzdelávania, najmä prostredníctvom existujúcich databáz, predstavuje maják transformatívnej pedagogiky. Učenie sa z hlasov tých, ktorí boli svedkami historických udalostí, poskytuje študentom diferencované a osobné porozumenie, ktoré presahuje obmedzenia učebníc. Táto metóda nielenže sprostredkúva vedomosti, ale tiež podporuje inkluzívnosť a rozmanitosť historických rozprávání a dáva hlas jednotlivcom, ktorých príbehy môžu byť v písomných záznamoch nedostatočne zastúpené.

Obohatenie vzdelávacích skúseností, orálna história otvára dvere k rôznym perspektívam, kultúram a skúsenostiam. Študenti sa aktívne zapájajú do ľudskej stránky histórie a získavajú poznatky, ktoré presahujú fakty a dátumy. Sila osobného rozprávania posilňuje kritické myslenie a empatiu, čo sú kľúčové zručnosti pre orientáciu v zložitom modernom svete.

Táto integrácia však nie je bez problémov. Prekonávanie organizačných a technických prekážok si vyžaduje štruktúrnú a odbornú podporu pedagógov. Napriek týmto výzvam sú potenciálne prínosy značné. Začlenenie existujúcich databáz ústnej histórie je v súlade s vyvíjajúcimi sa potrebami dejepisného vzdelávania, čo umožňuje študentom aktívne sa podieľať na skúmaní a uchovávaní historických príbehov.

Pri orientácii v zložitom teréne budúcnosti sa vodídlom stáva prístup zameraný na študenta, doplnený o strategické využívanie existujúcich databáz orálnej histórie. Osvetľuje cestu k vzdelávaniu, ktoré nielen sprostredkúva vedomosti, ale aj posilňuje študentov, aby sa kriticky zapájali do sveta a uskutočňovali pozitívne zmeny. Keďže stojíme na križovatke tradície a transformácie, orálna história sa stáva mostom, ktorý študentov priamo spája s ľudskými skúsenosťami, ktoré formujú našu spoločnú históriu.

Odporúčania databáz orálnej histórie

✓ Pamäť národa (online)

<https://www.memoryofnations.sk/sk>

„Pamäť národa je jednou z najrozsiahljších európskych zbierok životných príbehov. Od roku 2008 je verejne prístupná ako databáza výpovedí svedkov udalostí 20. storočia, ktorí prežili dva totalitné režimy - nacizmus a komunizmus. Príbehy ilustrujú, ako tieto režimy ovplyvnili životy jednotlivcov, a umožňujú odhaliť ich podstatu.“

✓ Príbehy 20. storočia (tlačený štvrťročník v slovenčine)

<https://eshop.postbellum.sk>

„Štvrťročník Príbehy 20. storočia sa zaoberá témami z obdobia bývalých totalitných režimov a dopĺňa ich o kontext súčasnej spoločnosti. Svojich čitateľov si nájde medzi tými, ktorí sa radi zahĺbia do náročnejších textov a vedia, že na pochopenie súčasnosti potrebujeme poznať svoju minulosť.“

✓ Fórum Filmek (dokumentárne filmy Fórum inštitútu, v maďarčine, niektoré so slovenskými alebo anglickými titulkami)

<https://film.foruminst.sk>

Dokumentárne filmy a individuálne rozhovory Fórum inštitútu pre výskum menšín na témy ako život Maďarov na Slovensku, vojnoví zajatci po druhej svetovej vojne, udalosti rokov 1956, 1968 a 1989 očami príslušníkov maďarskej menšiny na (Česko)Slovensku atď.

✓ Fórum E-shop (publikácia inštitútu Forum, najmä v maďarčine)

<https://forumeshop.sk>

Výsledky výskumnej práce a zbierky orálno-historických rozhovorov Fórum inštitútu pre výskum menšín v knižnej, výskumnej a online podobe.

✓ Menschenleben (archív orálnej histórie Rakúšanov z 20th a 21st storočia)

<https://www.mediathek.at/forschen-und-lernen/aktuelle-projekte/menschenleben/>

Výsledky rozhovorov o životných príbehoch a zbierky orálnej histórie Technického múzea vo Viedni a Austrian Mediathek.

✓ **Rakúsky archív kultúrneho dedičstva (AHA)**

<https://www.memoryofnations.sk/sk>

Rakúsky archív dedičstva (AHA) zhromažďuje video a audio rozhovory s rakúskymi židovskými emigrantmi, ktorí utiekli do USA alebo Palestíny/Izraela počas obdobia národného socializmu alebo bezprostredne po ňom.

✓ **YVA (Yad Vashem Archives)**

<https://www.yadvashem.org/>

✓ **USC Shoah Foundation**

<https://sfi.usc.edu/>

✓ **Fortunoff Video Archive for Holocaust Testimonies**

<https://fortunoff.library.yale.edu/>

✓ **Open Society Archives**

<https://www.osaarchivum.org/>

✓ **Voices of the 20th Century (Hlasy 20. storočia, v maďarčine)**

<https://20szazadhangja.tk.hu/>

Medzinárodný workshop o využívaní orálnej histórie vo vzdelávaní

Cieľom projektu Učíme sa pre mier bolo nájsť spôsoby, ako osloviť pedagógov, aby sa oboznámili s orálnou históriou a motivovali ich k jej využívaniu vo vzdelávaní, čo sa prejavilo v dynamickom workshope, v ktorom zazneli hlasy účastníkov zo Slovenska, Maďarska a Rakúska. V tomto pohlcujúcom experimente sa zišli pedagógovia a študenti, ktorí reprezentovali spektrum od základných škôl až po univerzity, ako aj mediálni odborníci, aby odhalili potenciál existujúcich databáz orálnej histórie v rôznych vzdelávacích prostrediach.

Prostredníctvom starostlivo pripravených praktických cvičení sa účastníci vydali na praktickú cestu, počas ktorej sa pohybovali v spletitej krajine orálnej histórie. Cieľom workshopu bolo nielen poskytnúť diferencované porozumenie, ale aj objasniť mnohostranné výhody bezproblémového začlenenia týchto bohatých zdrojov do učebných osnov.

Účastníci, ktorí pochádzali z rôznych prostredí, sa spojili do troch odlišných skupín, z ktorých každá mala svoj jedinečný príbeh, v ktorom sa odrážali nuansy histórie. Prvá skupina sa ponorila do dojímavého príbehu človeka, ktorý prežil holokaust, a svoje skúmanie viedla v angličtine. Súčasne sa druhá skupina ponorila do príbehu bývalého vojnového väzňa po druhej svetovej vojne, ktorý bol prezentovaný v maďarčine. Tretia skupina sa pohybovala v zložitosti rozprávania z Československa 80. rokov 20. storočia - príbehu muža vo forme článku, ktorý utiekol pred komunistickým režimom, pričom svoju prácu viedli v slovenčine.

Táto rôznorodá skupina pedagógov a študentov stála pred spoločnou úlohou - analyzovať zložitosti pridelených príbehov a vytvoriť komplexné plány. Ich cieľom bolo načrtnúť, ako by sa tieto príbehy mohli včleniť do vzdelávacích rámcov, špecifikovať formáty a ciele. Spoločné úsilie všetkých troch skupín vyvrcholilo v poučných prezentáciách prednesených v angličtine, ktoré zdôraznili univerzálnosť tohto úsilia.

V tejto kapitole sú rozpracované príbehy o skúmaní, analýze a plánovaní, ktoré ukazujú potenciál orálnej histórie ako dynamického vzdelávacieho nástroja. Hlasy minulosti, ktoré sú kurátormi orálnej histórie, sa ozývajú cez rôznorodé jazykové a historické optiky Slovenska, Maďarska a Rakúska a prinášajú spoločné pochopenie hlbokého vplyvu, ktorý tieto príbehy môžu mať na formovanie vzdelávacieho prostredia.

1. prípad:

Medzi Berlínom a Moskvou - ťažký osud člena organizácie Levente na južnom Slovensku. Písomné zhrnutie audio-video rozhovoru.

Keď sa koncom roka 1944 front priblížil k Diakovciam (okres Šaľa), rodnej obci Arnolda Mervu, začali sa nútené odvody mladých mužov do Nemeckej ríše: „Nejaký hlavný dôstojník prišiel na to, že maďarskú mládež treba zachrániť pred útočiacou ruskou armádou. Že my budeme zakladateľmi a vykonávateľmi budúcnosti. Z Diakoviec boli tri výpravy brancov do Nemecka, ale koľko ich bolo celkovo, to netuším. Rozprával som sa s niekoľkými chlapcami, ktorí boli aj na ostrove Peenemünde, odkiaľ sa odpaľovali rakety V2 na Londýn. A bolo to strašne nebezpečné miesto, pretože Briti boli o všetkom plne informovaní. Nikdy nevedeli, v akom okamihu príde bombardovanie a celé sa to zrúti. Boli tam ľudia, ktorí mali napríklad protiletadlový výcvik na flaku, tie malé štvorhlavňové protiletadlové delá. A títo chlapci mali takú zábavu, keď mohli otočiť kanón a strieľať na stíhačku. Také sú deti.”

Arnold Merva odišiel do Nemecka s druhou skupinou z Diakoviec, ale vo vlaku boli aj ďalší členovia Levente z okolitých dedín: „Večer 5. januára 1945 sme išli spať, o polnoci bili na bubny. Zajtra ráno o šiestej hodine sa musia všetci Levente od pätnástich rokov až do veku vojaka, ktorí sú doma, dostaviť na obecný úrad s trojdňovými prídelmi a čerstvou spodnou bielizňou a odídu do Nemecka. Samozrejme, ako vždy vtedy, aj teraz sa dodalo, že sú ‘pod hrozbou zastrelenia’. Samozrejme, na ulici bolo veľa plaču, bolo nás niekoľko takých mladých.” Trasa ich viedla popri Váhu, cez Jablunkovský priesmyk, do Drážďan, kde sa transport otočil na juh a cez Ústí nad Labem sa dostal do Chebu, kde sa rozdelil. Študentský transport pokračoval na sever do Berlína. Kvôli preťaženiu a poškodeniu železničnej siete trvala cesta viac ako dva týždne.

Cieľom cesty bolo vojenské letisko Schönwald západne od Berlína: „Pracovali sme na letisku, kde už kopali opevnenie. Pristávali tam Messerschmitty a potom Focke-Wolfs, ale boli tam aj väčšie lietadlá. Kopali sme šikmé poklpy, ale boli také široké, že sa tam zmestili aj ich krídla. Takže kým sme pracovali, stále sme poriadne nechápali našu situáciu. Pretože Nemecko už bolo, dá sa povedať, na kolenách, úplne prevalcované.”

V posledných dňoch vojny nadobudol život v obliehanom meste absurdné kontúry: „Všetko bolo v troskách a v tejto časti mesta neboli takmer žiadni civilisti - tí, ktorí neutiekli, žili v pivniciach. Na najvyššom poschodí mohol ktokoľvek vyčítať, bolo neobývané. A opäť treba obdivovať nemeckú organizáciu - jeden deň bombardovali, na druhý deň ráno bola ulica vyčistená. Hromada trosiek vľavo i vpravo, ale cesty boli čisté,

doprava bola zachovaná až do posledných dní. A aj potom sa diali šialené veci. Vracala sa tam jedna postava. Dôstojník SS. Nemecká čiapka na jednej strane stiahnutá, vyzeral tvrdo, na krku rytiersky kríž, pravé oko mal zaviazané, v ľavej ruke len hák. Na pravej strane mal prekrížený samopal a len tak sa prechádzal, na hlave nemal prilbu, lebo tá mu predsa len by trochu chránila hlavu. Nechránil sa pred ničím, mohlo naňho prísť čokoľvek. Jeden mal dojem, že hľadá smrť, hľadá, kde by ho mohlo niečo zasiahnúť. Raz došlo k veľkej prestrelke a on sa dostal pod paľbu a prešiel cez Heerstrasse. Všade okolo neho sa strieľalo, všetko, a on pokojne prešiel na druhú stranu, kde sme ho videli, ako prechádza pomedzi stromy. A guľka ho minula, aj keď na neho stieľali. Možno mu už nikto nezostal. Možno žil sám zo svojej rodiny a prežíval všeličo, pretože to, ako prišiel o ruku a oko, to nebola žiadna detská hra. Chceli byť všetkým a stali sa ničím.”

Arnold Merva si na svoje prvé priame stretnutie s vojakom Červenej armády spomína takto: „Zrazu niekto z kríkov zavola: 'Stoi! Ruki verch! Najprv sme videli len hlaveň samopalu, potom vystúpil vojak, lebo videl, že sme sa zastavili a dali ruky hore. Bol to mladý chlap, snedý, veľmi pekný chlapec, asi v našom veku alebo ešte mladší, samozrejme, musel to byť starý frontový bojovník, kto vie, ako dlho bol vojakom. Prišiel k nám: No, urí máte? Uhr je po nemecky, znamenalo to hodinky. Ukázali sme mu, no Uhr, žiadne hodinky. Vzal si ich od tých, čo ich mali, lebo v tej skupine nás bolo asi šesť alebo sedem. Mal som na opasku zavesenú trojfarebnú baterku, červenú, zelenú a neviem, akú farbu si mohol zmeniť, možno bielu. Veľmi sa mi to páčilo, doma som nič také nemal. Vzal si ju, nasadil si ju, páčila sa mu, dal si ju do vrecka a bolo to.”

Prvý z desiatich väzenských táborov, v ktorých bol pán Merva držaný, sa nachádzal v obrovskej cementárni v Rüdersdorfe východne od Berlína. Práve tu sa z vojakov začali stávať väzni. „Potom bolo oznámené, že všetky vlasy musia byť odstránené, všetci si musia oholiť hlavy. Čím? A potom tam boli tie tupé žiletky, svätá Mária! Kým mi oholili vlasy, zostala mi polovica kože. Potom návšteva lekára, to bol zázrak. Vošli sme dnu a doktorka, ešte si ju pamätám, ako stála predou mnou, tá ale vyzerala: na nohách mala biele sandále, čierne hodvábné pančuchy, takú veľkú modrú sukňu, akú nosili ruské ženy, a zelené gymnastické nohavice, takú košelu, čo sa zapína na tri gombíky. A mala ryšavé vlasy a fajčila cigaretu, fajčila ju, božechráň! No, ten dojem, keď som ju uvidel, že je to doktorka? No, doktorka! Každý, komu zostalo v ústach trochu zubov, bol prvá trieda, každý, kto už bol kosť a koža, bol druhá alebo tretia trieda, a každý, koho museli nosiť, bol dystrofik, a hotovo.”

Koncom júna bol zriadený transport, ktorý mal väzňov odviezť do Poznane. „Ako v plne vybavenom tábore, aj tam boli dve toalety. A ako vôbec na záchodoch, všade boli graffiti, čítal som tam slovenský nápis, bolo to ‚Podľa čistoty záchoda poznáš kultúru národa‘ - čistota záchoda ukazuje kultúru národa. A aká to bola pravda, sa strašne potvrdilo neskôr, keď sme boli v primitívnom prostredí tak ďaleko od civilizácie. Čo znamená čistota a zachovanie čistoty - pokiaľ sa človek môže usilovať o čistotu, je nádej na návrat, je nádej na prežitie. Keď to vzdáte, skôr či neskôr vás to zničí, vtedy vás môže zachrániť len šťastie, pretože potom sa už nemôžete spamätať z vlastnej ľudskosti. Boli to strašné situácie. A potom som si často spomínal na túto vetu. Nebola tam žiadna kultúra.”

Koncom júla čašť väzňov naložili do vagónov a začali viac ako dvojtýždňovú cestu do Sovietskeho zväzu a následnú karanténu - a väzni museli zostať vo vagóne: „Byť vo vagóne viac ako mesiac je úžasná vec. Boli sme natlačení vo vagóne, bolo nás štyridsať alebo päťdesiat, bez lôžok, takže sme boli len na zemi, ležali sme na dlážke. A navyše, počas karantény sme dostávali lepšiu stravu - oni nevedeli o tuku - dávali nám mastné jedlo. Jediné, na čo zabudli, bolo, že keď vám dali jedlo, museli ste tam chodiť na záchod. Potom urobili takýto výlev. Mal som šťastie, že som bol aspoň vzadu vo vagóne. Ale pre tých, čo ležali hneď vedľa, keď mi dali to mastné jedlo a ja som dostal hnačku - nie epidemickú, ale prirodzenú -, ako to tam bolo, je nepredstaviteľné. A potom, na samom konci augusta, keď bolo treba vystúpiť z vagóna, tí, čo vyskočili - ,kto som ja' - štikúťali ako žrebce, v nohách nám už nezostala žiadna sila.”

Začiatkom septembra 1945 sa pre pána Mervu začali najhoršie mesiace jeho života. Miesto: Grazdansk (civilný) tábor č. 12, Baranaviči, Bielorusko, Bieloruská sovietska federatívna republika. „To bolo všetko. Obuv sa nerozdeľovala, ale hromada všetkého bola vyhodená z auta. Ale to nebolo ani zďaleka také, čo sme my mali. Mne zostali dve ľavonohé športové papuče. Jednu som si obul na pravú nohu a druhá bola aspoň o päť čísel väčšia - dal som si ju na ľavú nohu a s ňou sme išli do zimy. Za dva týždne sa roztrhli, ale keďže sme vtedy pracovali s drevom, vyrobili sme si vlastné drevené podrážky, hrubé, aby sa rýchlo neopotrebovali, a dali sme si na ne nejaký postroj, nejaký povraz a chodili sme v nich. Rany spôsobené tým postrojom sa nezahojili celé roky, pretože drevo sa neohýba a krok bol samozrejme vždy na postroji, takže to bolo hrozné. A tak sme boli až do začiatku novembra. Až začiatkom novembra, keď sme prekonalí veľké jesenné dažde, sme dostali oblečenie, také, aké nám zhodili Švédci a všetky ostané armády.”

Hoci sa väzni využívali na príležitostnú prácu aj v predchádzajúcich koncentračných táboroch, pravidelná práca sa začala až v Sovietskom zväze. V prostredí, kde všetko vlastní štát, sa skôr či neskôr rozvinie korupcia a krádeže: „Drevo, ktoré sa dalo vyrábať, sa bralo a nosilo na železniciu, nie na stanicu. Keď neprišiel žiadny vlak, vytlačili vlak a potom museli rýchlo naložiť niekoľko vagónov s drevom. A keď sme za desať dní naložili takmer celý vlak, ukázalo sa, že nemáme povolenie, že to drevo kradneme! Potom nás odtiahli do stanice a my sme museli všetko drevo zhodiť, bolo to hrozné!”

Hlad, ktorý väzni zdedili po Nemecku, sa vďaka ťažkej práci stával čoraz ťažším. Postupom času sa jedlo dostávalo čoraz viac do centra pozornosti väzňov. „Raz počujeme hlasný zvuk uprostred vchodu. Bože môj, bol to veľký Nemec asi v našom veku a niekto ho bil, udieral. Ukradol niekomu chlieb. Ten chlapec už padol na zem a oni ho len kopali a bili. Na druhý deň ten chlapec zomrel, lebo mu údajne praskli obličky. Tak to som videl, pre kúsok chleba! Zjedli sme, čo nám dali, a bolo to príliš málo. Tam bol chlieb naozaj to jediné, čo nás mohlo udržať pri živote, a ak sa niekto prehrešil proti nemu, nebol strýko Peter.”

Ďalšou skutočnosťou, s ktorou sa väzni museli vyrovnáť, bol nedostatok hygieny: „Od začiatku novembra do 20. februára, pretože tábor prevzali 17. februára, sme sa nekúpali.

To tiež znamená, že sme počas týchto takmer štyroch mesiacov nemali čistú spodnú bielizeň, pretože tam bol systém taký, že nám dávali spodnú bielizeň v kúpeľni. Nie čistú, ale dalo sa tam prezliecť. Jediný zdroj vody bol na dvore vedľajšej polorozpadnutej školy a odtiaľ sa voda nosila do kuchyne, toľko, koľko bolo potrebné na varenie. Nebolo tam žiadne umývanie ani kúpanie, okrem toho, keď ste si tvár natreli snehom. A medzitým sa vyskytovali všelijaké choroby. Viete si predstaviť, v akom stave to bolo.“

Kombinácia zlých faktorov - vyčerpávajúca práca, nedostatočná výživa, katastrofálna hygiena - viedla k oslabeniu ľudského organizmu a zvýšeniu náchylnosti na rôzne choroby: „Potom nás zasiahla epidémia hnačky. A na to nebol žiadny liek. Mali sme lekára, v očiach Rusov bol lekár veľkou autoritou, nezáležalo na tom, akej je národnosti, hlavne že je to lekár. Mal ordináciu, malú miestnosť, takú úzku miestnosť, v ktorej bol lekársky vojak. A ten mal byť holič, ale na tom nezáležalo, to boli zdravotníci, ktorí sa o nás museli starať. Ale boli úplne bezmocní. Bez liekov, najlepšie, čo mohol lekár povedať, bolo ‚modlite sa, aby ste zostali nažive‘, ale aj to bolo zbytočné. Bolo to strašné. Keď sa v polovici októbra začala epidémia hnačky a trvala mesiac, ľudia naozaj padali ako muchy na jeseň.“

To, do akej miery je osud vojnového zajatca spojený s charakterom väzenského dozorca, ktorý má v rukách moc, bolo dokázané mnohokrát. V druhej polovici februára prevzal tábor č. 12 od starého, bezohľadného veliteľa tábora nový dôstojník v hodnosti poručíka. Po jeho príchode sa životné podmienky výrazne zlepšili. „Pretože predchádzajúce vedenie nám všetko ukradlo, zásoby sme dostávali zbytočne - čo mohli, to ukradli a predali. Takže 5. septembra prevzali asi päťsto dvadsať ľudí, 17. februára mohli odovzdať sto sedemdesiat, sto sedemdesiatpäť ľudí. Zvyšok odviezli, buď ako pacientov, alebo ich jednoducho zahrabali do snehu za táborom. Tí, ktorí prežili, sa mohli považovať za šťastných. Keby som nebol mladý alebo nejako odolnejší ako priemer, tiež by som neprežil, pretože som mohol zomrieť na niektorú zo svojich chorôb.“

V novom tábore v Kavpenici sa začala výstavba diaľkovej cesty spájajúcej Moskvu s Berlínom. Kvôli nedostatku vybavenia bola úloha premiestňovať obrovské množstvo zeminy opäť ponechaná na masy väzňov. „To bol veľký nezmysel. Rusi nás kvôli tomu nemali radi, dokonca hovorili ‚vy pôjdete domov, ale vy tu zdvihnete normu, a potom nám to tu zostane a my to budeme musieť stále robiť‘. Mali pravdu, mali stopercentnú pravdu. Lenže nás museli povzbudzovať, ‚urobíte o pol kubíka viac a potom budete mať o desať decilitrov chleba viac‘. Keď sme začínali v Kalpenici, norma bola 1,2 kubíka pre dvoch ľudí s ‚nosílkou‘ a za dva mesiace sme mali dva a pol kubíka.“

Pán Merva zistil, že väzni neboli jediní, ktorí mali v táboroch ťažké časy: „Jeden z dozorcov sa volal Aristol a my sme sa s ním rozprávali. Nebolo to preto, že by som s ním mal dobré vzťahy, bol to len spôsob, ako sa trochu porozprávať, pochopiť vzájomné vzťahy a situácie. ‚Kedy ste odišli z domu?‘ - spýtal sa ma. ‚Aha, už sú to dva roky.‘ - ‚Čože? Už sú to štyri roky, čo som ja odišiel.‘ - ‚Ty si nebol doma?‘ - ‚Nie, nie‘ hovorí. Vojna sa skončila pred viac ako rokom. Hovorí: - ‚Mám desať dní. Ani za desať dní sa

nedostanem domov, ani sa nevrátim', – lebo bol odniekiaľ z východnej Sibíri. – ‚Ak sa nevrátim, som dezertér‘ – a tam nie je strýčko Peter, môže ísť do gulagu. Taký bol vtedy život, takže tí na druhej strane, tí, čo nás strážili, boli rovnako väzňami, lebo boli rovnako bezmocní ako my.”

Na jeseň 1945 dostali väzni možnosť napísať domov, ale nedostali žiadnu odpoveď. Pán Merva dostal prvý list v novembri 1946, v ktorom jeho matka stručne napísala, že je živá a zdravá. „Ferenc tiež dostane list, ide pre neho a zoberie ho, ruka sa mu takmer triasla. Rozloží ho tam vedľa svojho priateľa Gézu, zbledne, zrúti sa. Stálo v ňom: ‚Drahý Ferenc, dostala som tvoj list, ale prišiel na nesprávne miesto, mrzí ma to, už tam nebývam.‘ - žil niekde na Alföld-e, na nejakej farme v oblasti Kishunság -, ‚Pretože nám priniesli správu o tvojej smrti a ja som sa stretla s jedným z vojakov, ktorí utiekli, a teraz žijem tu. Ak chceš, príď ma navštíviť, keď sa vrátiš domov.‘ Aj toto sa stalo. Možno to bolo prvýkrát, čo som si pomyslel, prvýkrát som pocítil, že to nie pre nás je to najťažšie. My mladí sme to nejako zvládli, lebo väčšina z nás, ľudí v mojom veku, boli slobodní. Mali sme rodinu, ale boli to naši rodičia, nie naša vlastná rodina. Ale boli ľudia, ktorí doma nechali tri, štyri deti, aj manželky, a teraz celé roky nevedeli, či sú živé, mŕtve, čo s nimi, či sa vôbec oplatí žiť? Však aj pred nimi bol ešte život, veď ich zanechali vo veku tridsať alebo tridsaťpäť rokov a tri alebo štyri roky o nich nič nevedeli. Čo tí ľudia prežívali?“

Niekoľko dní pred návratom domov boli väzni požiadaní, aby uviedli adresu, kam sa chystajú ísť po návrate zo Sovietskeho zväzu. Pán Merva si to na poslednú chvíľu rozmyslel: namiesto svojho rodiska, Diakovce, uviedol adresu svojich príbuzných v Budapešti. Keď čakali na vlak, na stanicu prišiel vojenský džíp: „Zrazu prišiel vojenský džíp. ‚Idem čítať mená‘, povedal. Začal, prečítal asi dvadsať mien, medzi nimi aj Andriša Horvátha, Peredita. Už som tušil, čo sa bude diať, lebo sme približne vedeli, kto kam patrí, kto je z Felvidéku a kto nie. No a on prečítal tých z Hornej zeme, tých z Československa. Teraz buď nepôjdeme domov my, alebo oni. Ale všetko nasvedčovalo tomu, že pôjdeme domov. Potom neskôr sme boli v kontakte s Andrisom Horváthom, ktorý nám povedal, že aj oni prišli domov asi o tri týždne neskôr a domov sa dostali v máji. V Malackách, alebo kde bol taký tábor, kde brali tých ľudí, ktorí boli v Sovietskom zväze.“

S krátkymi zastávkami v tranzitných táboroch v Maramaróši a Debrecíne dorazil Arnold Merva 3. mája 1948 do Budapešti. O niekoľko týždňov neskôr sa vrátil do svojej rodnej obce. Po tri a pol roku sa opäť stretol so svojou rodinou.

Pozbieral a spracoval: Zoltán Kőrös, Fórum inštitút, 2012-2018:

„So strýkom Arnoldom (1925-2019) som nahral 13 rozhovorov, čo je 30 hodín materiálu; téma vojny a vojnových zajatcov je publikovaná v knihe „Muszkaföldön” (90 strán), je jednou z hlavných postáv nášho filmu „Muszkaföldön”, tu je 40-minútový úryvok z viac ako 5 hodín materiálu: <https://www.youtube.com/watch?v=d16qIZSftUc>”

Materiál bude k dispozícii na výskum v roku 2024.

Zhrnutie výsledkov skupinovej práce

Interpretácia textu

Skupina sa pri chápaní textu sústredila na príbeh, ktorý sa odohráva v roku 1944, na konci druhej svetovej vojny. Hlavný hrdina pochádzajúci z južného Slovenska sa vydáva na cestu do Nemecka. Príbeh kladie dôraz na vplyv vojny na jednotlivca, pričom vyzdvihuje najmä počiatočné vnímanie vojny ako hry mladými účastníkmi a následnú krutú realitu, ktorej museli čeliť.

Cieľová skupina

Hlavnou cieľovou skupinou vzdelávacieho programu skupiny sú žiaci 9. ročníka. Tento výber vychádza z aktuálnosti témy druhej svetovej vojny v školských osnovách pre tento ročník. Okrem toho skupina určila ako druhú cieľovú skupinu študentov vysokých škôl s cieľom posunúť obsah na teoretickejšiu úroveň a preskúmať hlbšie perspektívy.

Vzdelávací program

Žiakom 9. ročníka chce skupina sprostredkovať posolstvo, že vojna je hmatateľná a skutočná skúsenosť, a vyvrátiť predstavu, že ide o vzdialenú minulosť, ktorá nemá vplyv na súčasný život. Ich cieľom je rozlišovať medzi videohrami a skutočnými vojnovými skúsenosťami a zdôrazňovať krutú realitu, ktorej čelia jednotlivci. Medzi vzdelávacie ciele patrí zameranie sa na hmatateľné spôsoby osobnej angažovanosti, zavedenie kritického myslenia a začlenenie praktických aspektov príbehu do vzdelávacieho programu. Metódy zahŕňajú činnosti, ako sú cvičenia na vytvorenie rodokmeňa, rozhovory s rodinnými príslušníkmi a tvorivé cvičenia, napríklad kreslenie a písanie listov.

Pre vysokoškolských študentov skupina plánuje preskúmať teoretické aspekty obsahu. Ich cieľom je zdôrazniť, že zdieľané príbehy sú často príbehmi úspechu, pretože tí, ktorí neprežili, nemôžu rozprávať svoje príbehy. Cieľom programu je ponoriť sa do vzťahu medzi osobnými príbehmi a historickými rozprávami, spochybniť binárne perspektívy a začleniť metódu hrania rolí, pri ktorej študenti preberajú postavy a robia rozhodnutia.

Ďalšie body

Skupina zdôraznila zodpovednosť učiteľa pri navrhovaní textu na vzdelávacie účely, rozhodovaní o častiach, ktoré sa majú prebrať, a poskytovaní konkrétnych úloh na usmernenie. Zdôraznili tiež dôležitosť spochybňovania binárnych perspektív a uvedomovania si komplexnosti historických naratívov. Ako metóda na prehĺbenie porozumenia sa vyzdvihuje využívanie hrania rolí, ktoré je pre vysokoškolských študentov prekvapujúce.

Celkovo prezentácia skupiny preukázala premyslený prístup k transformácii historického príbehu do zmysluplného vzdelávacieho obsahu pre určené cieľové skupiny.

2. prípad:

Hannah Fischer - Útek do Anglicka

„Čas od marca 1938 do konca školského roka 1938 je nezabudnuteľný. Boli to moje posledné mesiace vo Viedni pred emigráciou. Do školy prichádzalo veľa žiakov, ktorí boli vylúčení z iných škôl pre židovský pôvod. Myslím, že v tom čase bolo v triede viac ako 50 detí. Deti, ktoré prišli, na mňa urobili hlboký dojem. Všetky boli veľmi deprimované, pretože niektoré z nich ani nevedeli, že sú Židia. Často pochádzali z pokrstených rodín, boli vychovávané ako kresťania a zrazu sa z nich stali Židia. Nikdy na to nebudem môcť zabudnúť. Celá trieda sa o tieto deti starala, úplne sme ich prijali. Ale už tam bola atmosféra rozkladu, viacerí vedeli, že budú emigrovať. Pre mnohých žiakov sme boli len ‚dočasnou školou‘. Moja učiteľka latinčiny, Dr. Klein-Löwová, mohla utiecť do Anglicka, kde pracovala ako slúžka. Lýdii sa podarilo dostať do Ameriky. Nelly Szabo, tiež kamarátka zo školy, tiež utiekla do Ameriky. Dobrý čas sme boli v kontakte, ale keď sa nikdy nevidíte, v určitom momente stratíte kontakt. Mnohým z mojej triedy sa podarilo úspešne utiecť, ale nie všetkým. Väčšinou to boli lepšie situované rodiny, ktorým sa to podarilo. Chudobnejšie rodiny často utiecť nemohli. Niekedy sa im podarilo poslať preč aspoň svoje deti. Ako všetky židovské deti, aj môj brat bol vylúčený zo školy a potom musel ísť do ‚zbernej školy‘ [Sammelschule] pre Židov v 14. okrese. Môj otec kúpil a obrábal pozemok neďaleko letiska Aspanger - toto letisko existuje od roku 1912. Kúpil ho tam preto, lebo bol lacný. Takže každý víkend sme chodili z jednej strany Viedne na druhú, do Esslingu - to bola dlhá cesta. Museli sme prestupovať na Schwedenplatz; úžasná zmrzlináreň, ktorá je tam dodnes, bola aj vtedy. Zakaždým sme dostali zmrzlinu za približne 10 halierov. Koncom marca 1938 otca zatkli. Sused z pozemku v Esslingu bol nacistička - to sme vedeli. A tento sused chcel náš majetok. Môjho otca teda predvolali a požiadali ho, aby podpísal, že svoj majetok dáva susedovi. Môj otec odmietol dať svoj podpis s odôvodnením, že nehnuteľnosť kúpil a je na neho zapísaný a nevidí dôvod, prečo by ju mal odovzdať susedovi. Myslel si, že ako bývalého frontového vojaka ho budú nacisti prirodzene rešpektovať. Nacisti nerešpektujú nič. Zatkli ho a internovali v 20. okrese, v škole na Karajan-Gasse. Tam zhromažďovali Židov a deportovali ich do Dachau. Môj otec bol 1. apríla 1938 v takzvanom prominentnom transporte do koncentračného tábora Dachau. Medzi 150 väzňami boli známi politici a odporcovia národnosocialistického režimu, ako aj kresťanskí socialisti, monarchisti, sociálni demokrati, komunisti a asi 50 - 60 ľudí židovského vierovyznania alebo pôvodu. Od roku 1936 začala moja matka umiestňovať židovské dievčatá v Anglicku ako slúžky v rámci organizácie založenej v spolupráci so židovskou komunitou. V roku 1938, niekoľko dní po nemeckej invázii, bol náš dom opäť prehľadaný. Táto prehliadka sa líšila od tej v roku 1936, pretože bola oveľa brutálnejšia. Nestačilo im rozrezávanie našich peračníkov a ničenie mnohých predmetov. Všetky knihy boli vyťahované a čiastočne roztrhané. Boli sme tam aj ja a môj brat. Bola to pre nás dôležitá politická výchova. Mama mi dala do ruky balíček papiera a poslala ma na záchod. Tie papiere by boli pre ňu nebezpečné. Všetko som roztrhla a hodila do záchoda; bolo to preč. Takže nenašli nič, čo by mohlo byť pre moju matku naozaj nebezpečné, ale našli kufor so všetkými dokumentmi pre Akciu Anglicko. Zabavili ten kufor, pretože si mysleli,

že by z neho mohli urobiť prípad pre špionáž alebo niečo podobné. Boli to nacistickí mladíci, ktorí nevedeli po anglicky a aj tak neboli veľmi vzdelaní. Približne 14 dní po prehliadke si moju matku predvolali na okresný úrad na Hietzinger-Brücke. Vzala ma so sebou, pretože si myslela, že nacisti sa k nej budú v prítomnosti dieťaťa správať trochu miernejšie. Mala strach, keďže môj otec bol v tom čase už uväznený. Išli sme za nadriadeným nacistom a ten na moju matku brutálne kričal: ‚Čím viac ich umiestnite, tým lepšie.‘ Správal sa tak, ako by ste to čakali od skutočného nacistu. Nakoniec povedal: ‚A najlepšie by bolo, keby ste si jedno z týchto povolení vzali aj pre seba.‘ A tak sa to stalo. Moja matka túto poznámku brala vážne. Okamžite požiadala o povolenie, vzala si jedno z miest slúžok pre seba a požiadala o naše výjazdne povolenia. Dnes som presvedčená, že tento nacista nebol až taký zlomyseľný a svojou poslednou poznámkou nám chcel dať tip. Ale keďže v miestnosti boli prítomní asi dvaja alebo traja ďalší príslušníci SA, mohol to urobiť len týmto brutálnym spôsobom. Mama ma potom požiadala, aby som si zapísala, čo som tam zažila, a niekde to ešte mám. S bratom sme otca už nikdy nevideli. Keď ho prepustili z koncentračného tábora, už sme neboli v Rakúsku. Otcove listy z tábora boli pre nás rozrušujúcim zážitkom, pretože zneli takto: ‚Drahá Liesl, milé deti!‘ Potom by bola veľká časť vystrihnutá a na konci by bolo napísané: ‚Pozdravy a bozky od vášho otca, Bela.‘ Nevieť si predstaviť, čo by môj otec mohol napísať pri vedomí toho, že bol uväznený v koncentračnom tábore, čo by mu nebolo dovolené napísať. Posielali sme mu balíčky do koncentračného tábora v Dachau. Možno napísal, že balíčky dostal. To neviem. Ale v každom prípade to bolo niečo, čo veľmi silno demonštrovalo povahu nového režimu. Keď som chodila do školy, videla som v centre mesta Židov, ktorí museli umývať ulice, zažila som reakciu obyvateľstva a otvorené vyhrážky som brala vážne. Bol to jasný signál pre každého, kto bol zvedavý. Nebolo ťažké pochopiť, že útek je nevyhnutný, aj keď sme krajinu neopúšťali ľahko a radi. Bola tam aj kvapka melanchólie a strachu. Strach z toho, čo mi môže priniesť budúcnosť, a, samozrejme, strach o nášho otca. S Rafaelom sme odišli do Londýna krátko pred našimi trinástimi narodeninami. Matka nás priviezla na vlakovú stanicu Westbahnhof. Spomínam si, stále mám v sebe tento pocit veľmi silný, vtedy som to veľmi dobre vedela: Vrátim sa! Vedeli sme, že mama príde dva, tri týždne po nás, ale nevedeli sme, že nás poslala skôr, lebo sa bála, že vypukne vojna a my budeme stratení. Mnohé deti išli v Kindertransporte do Anglicka bez rodičov a už ich nikdy nevideli. Našťastie sme neboli takí múdri ako teraz. Mama rozobrala byt, ale nevzala so sebou žiadny nábytok, len posteľnú bielizeň a podobné veci. Niektoré veci z nášho bytu rozdelila medzi priateľov, pretože bolo jasné, že otec sa do bytu nedostane, ak ho prepustia. Moja matka prišla dva alebo tri týždne po tom, ako na anglickom veľvyslanectve uložila povolenie pre môjho otca. Možno môjho otca prepustili z Dachau práve vďaka tomuto povoleniu, ale keď sa vrátil do Viedne - to bolo v júli v auguste 1939 -, britské veľvyslanectvo už oficiálne neexistovalo. Oficiálne boli na dovolenke - keďže vtedy bol čas dovolení -, ale nikdy sa nevrátili, keďže vojna sa dala predvídať. Môj otec zostal nejaký čas v Budapešti ilegálne, ale potom ho deportovali a vrátil sa do Viedne. Vo Viedni žil s ďalšími Židmi v takzvanom ‚zbernom byte‘ [Sammelwohnung]. Keďže Židom boli byty odobraté, mnoho židovských rodín žilo spolu v jednom byte. Myslím, že môj otec bol v druhom obvode. V septembri 1940 sa mu podarilo nastúpiť na jednu zo štyroch lodí, ktoré sa pokúšali ilegálne dostať do Palestíny. V rumunskom dunajskom prístave Tulcea boli cestujúci premiestnení na tri zaoceánske parníky. Namiesto plánovaných 150 cestujúcich

bolo - napríklad na ‚Atlantiku‘ - 18 000 utekajúcich pasažierov. Cesta bola veľmi dramatická. Posádka vstúpila do štrajku, žiadala vyššie mzdy, ale napriek tomu sa môj otec po viac ako troch mesiacoch dostal do prístavu v Haife. Po krátkom pobyte v internačnom tábore Alith neďaleko Haife však Briti utečencov - ktorí len o vlások unikli smrti - previezli loďou na Maurícius. Maurícius bol strašný. Ľudia prišli o všetko a o svojich príbuzných nič nevedeli. Mnohí zomreli na tropické choroby. Na Mauríciu môj otec obrábal kus pôdy, vykopal záhradu a pestoval rastliny, ktoré tam našiel. Aspoň vedel, že sme v Anglicku, a teda v relatívnom bezpečí. V Londýne nás vyzdvihol ‚Židovský výbor pre deti utečencov‘ a priviezol nás do Dealu. Deal je malé mesto na pobreží neďaleko Doveru. Bol tam detský domov, ktorý viedol istý pán Howard. Pán Howard bol riaditeľom jednotriednej vidieckej školy. Mal veľký dom s veľkou záhradou. V dome, ktorý sa volal ‚The Glack‘, býval so svojou ženou, dvoma deťmi a prijímal deti utečencov, ktorých rodičia platili, ako aj také, ako sme boli my, ktoré poslal výbor. Robil veľký rozdiel medzi tými deťmi, ktorých rodičia platili, a tými, ktoré boli z výboru. My z výboru sme museli pomáhať v dome a v záhrade, ostatní boli od tejto povinnosti oslobodení. Ja som prala, stlala posteľe a občas pomáhala v kuchyni, Rafael pracoval v záhrade. To nás, samozrejme, rozčuľovalo. Pán Howard bol veľmi autoritatívna postava. S potešením nás vodil do svojej školy, aby nám predviedol, ako tam vládne nad hordou detí. Pred nami udieral deti po prstoch, aj preto, aby nám ukázal, čo sa stane, keď nebudeme poslúchať. Pani Howardová bola o niečo priateľskejšia žena, ktorá sa snažila plniť naše želania, napríklad čo sa týka jedla. V detskom domove bol aj tanečný kurz, ktorý pán Howard organizoval s tanečným vedúcim pre miestnu mládež. Keďže prišlo viac chlapcov ako dievčat, museli sme na hodiny chodiť aj my, dievčatá z domova. Nechcelo sa nám, boli sme ešte príliš mladé. Najhoršie však bolo, keď nám pán Howard preukazoval ‚česť‘ a žiadal nás o tanec. Bol silný fajčiar a smrdel dymom, takže na tanec s ním mám tie najhoršie spomienky. To ma do konca života zbavilo akejkolvek túžby tancovať. Môj brat nikdy nemal v škole vo Viedni hodiny angličtiny. Ja som mala tri roky angličtinu a vedela som sa dohovoriť. Môj brat, ktorý v Anglicku prijal svoje druhé meno Erwin, pretože namiesto Rafael ho vždy volali Ralf, čo ho rozčuľovalo, dva mesiace nerozprával. Hovoril po nemecky, ale nepovedal ani jedno anglické slovo. Po dvoch mesiacoch hovoril perfektne po anglicky. Presne v tom čase sme začali chodiť do ‚centrálnej školy‘, hlavnej školy v meste. Môj brat chodil do chlapčenskej školy a ja do dievčenskej. Anglický školský systém bol v tých časoch usporiadaný tak, že v dievčenskej škole sa učilo oveľa menej ako v chlapčenskej. Dievčatá sa napríklad v matematike neučili žiadnu algebru, zatiaľ čo Erwina trápila algebra. Ja som mu však dokázala pomôcť, keďže som sa vo Viedni dobre učila. Moja učiteľka nemčiny a dejepisu, slečna Billingsová, sa o mňa zaujímal a vzala ma pod svoje krídla. Dala mi knihy a jednu od nej mám dodnes. Vďaka nej bol môj pobyt tam znesiteľnejší, keďže sme boli v tom dome naozaj nešťastní. Naša matka bola v Londýne, ale pracovala v domácnosti a nemohla nás navštevovať. Samozrejme, že sme sa jej sťažovali v listoch, ale nič to nepomohlo, nemohla nás mať u seba, to by bolo nemožné. Na naše trináste narodeniny prišiel za mnou môj brat a povedal: ‚Tak, Hannah, už máme trinásť, už ťa nebudem biť.‘ Po roku sa náš pobyt v Deale dramaticky skončil. Jedného dňa musel môj brat opäť pomáhať v záhrade a stalo sa niečo, čo pána Howarda neuspokojilo, a tak si ho vzal na paškál. Pán Howard sa rozzúrnil a dal môjmu bratovi facku. Na nič také sme neboli zvyknutí. Pán Howard bol malý muž a môj brat, dosť veľký a silný, mu to vrátil. Nakoniec to bolo veľké

šťastie, pretože práve vďaka tomu nás veľmi rýchlo poslali do Londýna. Bol to však aj koniec nášho spoločného života, pretože Rafael išiel do domova pre chlapcov a ja do domova pre dievčatá. Samozrejme, mama s nami trávila voľné popoludnia. Vyzvedala nás z domovov, dali sme si niečo na jedenie alebo sme sa išli prejsť do parku a potom nás vrátila späť. Pre nás deti bolo ľahké učiť sa angličtinu, ale pre starších ľudí, ako bola moja mama, to bol problém. Raz sme napríklad s mamou, mojím bratom a mnou vyšli na ulicu. Moja mama vedela trochu po anglicky a medzitým sa naučila viac, ale my sme vedeli hovoriť oveľa lepšie. My sme ju otravovali nadávkami a ona chcela, aby sme prestali, a s plným presvedčením povedala: ‚Oh, pipe up!‘ To, samozrejme, prispelo k nášmu pobaveniu, pretože to malo byť ‚Pipe down!‘. Medzi prisťahovalcami sa vyvinulo takzvané Emigranto. To bola zmes nemčiny a angličtiny. Pani doktorka Gellnerová, Nemka, riaditeľka dievčenského domova v Londýne, mala mentálne postihnutého syna. Michael nemohol chodiť do školy. Spriatelila som sa s ním a začala som ho doučovať. To bol začiatok mojej pedagogickej kariéry. Pre profesionálnu prácu s deťmi som sa rozhodla po tom, čo som sa kvôli emigrácii vzdala svojho skutočného želania stať sa lekárkou. Keď som zložila prijímacie skúšky na štátnu školu v Bristole - Badminton School for Girls a odišla z Londýna, odovzdala som Michaela svojej bývalej učiteľke latinčiny z Viedne, pani Dr. Kleinovej, ktorá sa v roku 1939 zachránila tým, že sa stala slúžkou v Londýne, a ďalej ho podporovala. V roku 1946 sa vrátila do Viedne a stala sa učiteľkou na gymnáziu a riaditeľkou strednej školy vo Floridsdorfe. Bola členkou straníckej delegácie SPÖ [Sociálnodemokratická strana Rakúska], členkou ústredného výboru SPÖ, členkou okresného predstavenstva SPÖ Viedeň/Leopoldstadt, bola hovorkyňou škôl v parlamente a ja som s ňou zostala priateľkou až do jej smrti v roku 1986. Tieto verejné školy v skutočnosti nie sú verejné, ale veľmi drahé školy pre deti zámožných ľudí. Moja škola bola renomovaná a veľmi progresívnou školou. Bolo tam niekoľko prisťahovalcov, z ktorých som bola spočiatku najmladšia. Mali sme veľa možností športovať; bol tam bazén, tenisové kurty, hokejové ihriská a mnoho iného. Keď sa bombardovanie Bristolu stalo nebezpečným, školu evakovali do bývalého hotela na severnom pobreží Devonshire, do Lynmouthu, malého rybárskeho mestečka."

Dátum rozhovoru: júl 2004

Zdroj: Menschenleben

Zhrnutie výsledkov skupinovej práce

Úvodné cvičenie

Skupina predstavila tému holokaustu prostredníctvom dynamického cvičenia. Požiadali účastníkov, aby vytvorili skupiny na základe rôznych kritérií, ako napríklad obľúbená farba, pohlavie a náboženstvo. Cieľom tohto cvičenia bolo ilustrovať, ako ľudia prirodzene vytvárajú skupiny a môžu zažívať nepohodu alebo predsudky na základe určitých charakteristík. Interaktívna aktivita zapojila účastníkov a pripravila pôdu pre diskusiu o skupinovej dynamike.

Cieľová skupina

Cieľovou skupinou ich vzdelávacieho programu bolo rôznorodé publikum, pravdepodobne študenti alebo jednotlivci v učebnom prostredí. Prezentácia výslovne nešpecifikovala vek ani vzdelanie cieľového publika, ale jej obsah naznačoval, že je vhodná pre účastníkov so základnými znalosťami historických udalostí a ľudského správania.

Vzdelávací program

Program sa sústredil na diskusiu o holokauste so zameraním na konkrétny prípad dievčaťa menom Hana, ktoré utieklo z Rakúska. Skupina povzbudila účastníkov, aby v prípadoch šikanovania alebo diskriminácie zvažili pocity a perspektívy páchatelov aj obetí. Kľúčové posolstvo zdôraznilo dôležitosť rozpoznávania vzorcov správania, pochopenia zložitosti jednotlivcov a podpory rešpektu k identite každého človeka.

Kľúčové body

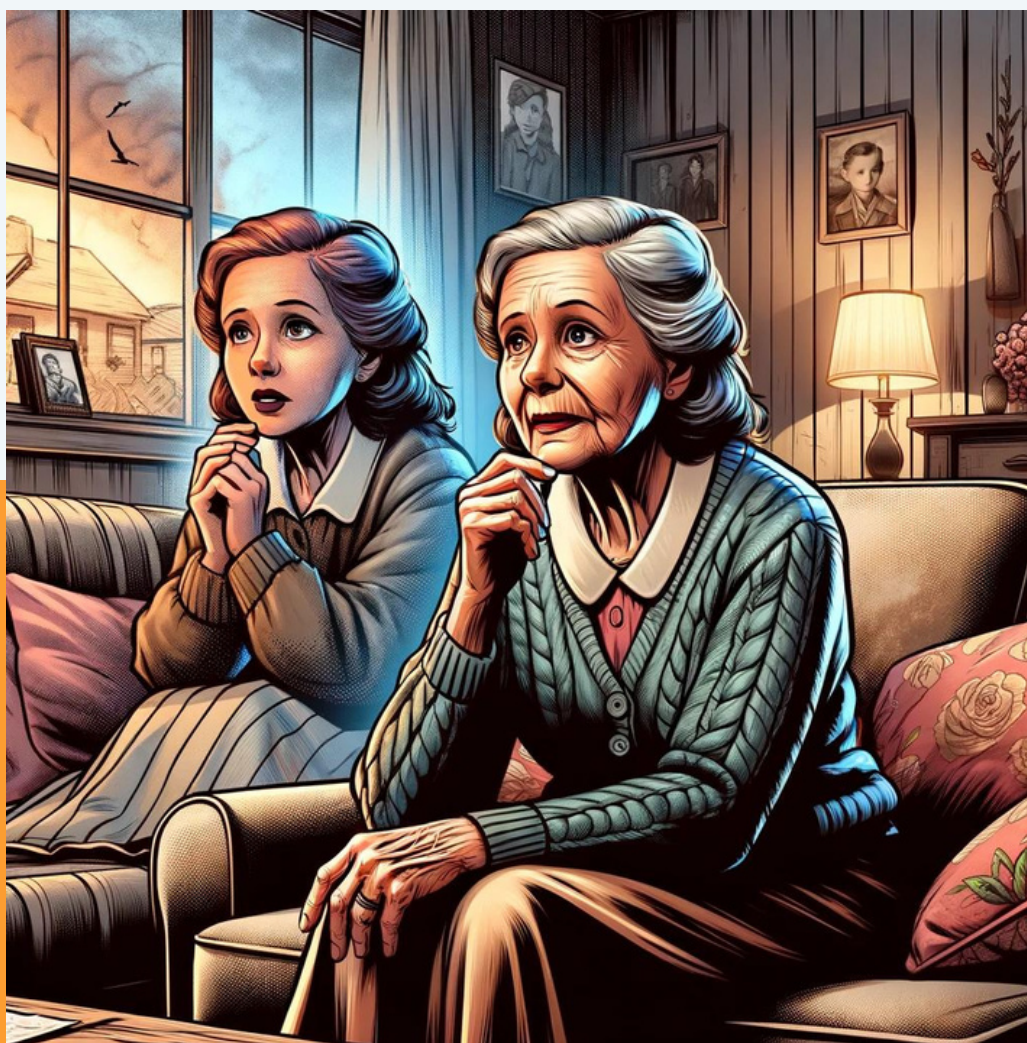
- Prezentácia zdôraznila prirodzenú tendenciu ľudí vytvárať skupiny v rôznych oblastiach života.
- Uvádali paralely medzi historickými udalosťami, ako je holokaust, a súčasnými problémami a nabádal účastníkov, aby si uvedomili vzorce diskriminácie a predsudkov.
- Cieľom hrania rolí bolo podporiť empatiu tým, že sa účastníci mali zamyslieť nad emóciami páchatelov aj obetí.
- Skupina zdôraznila myšlienku, že tak páchatelia, ako aj obeť môžu zažiť ujmu, pričom zdôraznila potrebu porozumenia a podpory.

Záver

- V závere sa zdôraznil význam rešpektovania identity každého človeka, aj keď sa jednotlivci prirodzene združujú do skupín na základe podobnosti.
- V prezentácii sa obhajovalo rozpoznávanie a riešenie škodlivých vzorcov, podpora empatie a posilňovanie porozumenia a rešpektu medzi jednotlivcami.

Celkovo sa v prezentácii skupiny účinne spojilo interaktívne cvičenie s premyslenou diskusiou o holokauste, šikanovaní a dôležitosti empatie a rešpektu pri pochopení zložitej ľudskej dynamiky.

3. prípad:

Útek na rogale (článok)

„Keď ma tam zobrali druhýkrát, vedel som, že už nemám sánku v tejto republike ďalej žiť, bývať. Vtedy som sa rozhodol, že mi staďeto zdrhnem. Nevedel som ešte ako, ale špekuloval som“.

Vladimír Príslupský (*1948)

Zachraňoval hotely, napokon ušiel cez hranice na rogale

Pripravil: Pavol Jakubčín

Na hotelovú školu do Viedne ho nepustili, napokon Vladimír Príslupský ušiel na Západ na rogale. Po páde režimu sa vrátil, aby si na Slovensku otvoril vlastný penzión.

Vladimír Príslupský sa narodil 22. januára 1948 v Klokočove (okres Michalovce) na východnom Slovensku. Vyrastal ako „správny socialistický chlapec,“ ktorý v škole počúval o tom, aký bude socializmus pekný a ako kapitalizmus likviduje poctivých ľudí. Bol aktívny v rôznych dedinských organizáciách i v Československom zväze mládeže. V roku 1968, pod dojmom nadšenia z dubčekovských reforiem, vstúpil z vlastného presvedčenia do komunistickej strany. Po stredoškolských štúdiách absolvoval základnú vojenskú službu. V tomto období prebiehali v KSČ aj normalizačné stranické čistky. Hoci Príslupský počas pohovorov pred stranickým grémiom otvorene priznal, že bol proti vstupu „spojeneckých vojsk“, členstvo v strane mu odňaté nebolo.

Po skončení základnej vojenskej služby pracoval na rôznych nižších pozíciách v sektore stravovania a ubytovacích služieb. Ako 23 ročnému sa mu naskytila príležitosť pracovať ako vedúci horského hotela Drienica – Lysá (okres Sabinov). Ponuku prijal a v pozícii vedúceho hotela, ktorý pod jeho vedením prosperoval, získal Príslupský dobré meno a množstvo kontaktov. Z tohto dôvodu sa ho Štátna bezpečnosť snažila zaviazať k spolupráci. Ponuku spolupracovať však odmietol: „Nie som ten typ, že by som na niekoho donášal. Nikdy som to nerobil a ani robiť nebudem. Chcem s vami [ŠtB] ostať kamarát ale nechcem s vami spolupracovať.“ Kvôli odmietaniu spolupráce bolo pre neho takmer nemožné získať povolenie vycestovať na dovolenku do kapitalistického zahraničia. V tomto období si doplnil vzdelanie vo svojom odbore a vyštudoval hotelovú školu. Keďže sa chcel naučiť aj po nemecky, prihlásil sa aj na novootvorenú hotelovú školu vo Viedni. Napriek tomu, že ho prijali, bezpečnosť ho do Rakúska nepustila.

V roku 1978 začal pracovať ako vedúci v zariadení Salaš Veľký Slavkov blízko Vysokých Tatier. Počas jeho pôsobenia sa mu podarilo vytvoriť v hoteli skvelý kolektív zamestnancov a celé zariadenie zrekonštruovať. Čoskoro sa salaš stal jedným z najlepšie hodnotených zariadení v rámci podniku. „Získal som si meno a popularitu. Tým, že človek má meno aj

popularitu, tak má priateľov aj nepriateľov. Tak to chodí všade a tak to bolo aj vtedy.“ Následne Príslupský, ako veľmi dobre hodnotený vedúci, dostal stranícku úlohu rozbehnúť zle fungujúci hotel Lipa v Kežmarku. Po polroku jeho pôsobenia sa hotel dostal z mínusových čísel a začal byť ziskový.

Príslupský sa aktívne venoval malému futbalu a práve počas pôsobenia v Kežmarku sa so svojím tímom stali majstrami Slovenska. Spolu s majstrovským tímom z Ostravy sa im v roku 1982 naskytna príležitosť reprezentovať Československo na majstrovstvách Európy v malom futbale v Ríme. Po určitých problémoch sa mu podarilo získať vycestovaciu doložku do Talianska, avšak pod podmienkou, že bude osobne zodpovedný za to, že sa všetci z jeho tímu vrátia naspäť. Na majstrovstvách sa spojenému československému tímu podarilo obsadiť 4. miesto. To, vzhľadom na fakt, že všetci z tímu boli amatéri, bol veľký úspech. Cestou domov celá partia vo vlaku, adekvátne dosiahnutému úspechu, oslavovala. V Žiline si Vladimír Príslupský, spolu s niekoľkými kamarátmi odskočili z vlaku na poldecí. Ich vlak, v ktorom mali všetku batožinu s dokladmi im však odišiel. O batožinu sa im postarali kamaráti, ktorí vo vlaku ostali a oni cestovali nasledujúcim vlakom.

Po príchode domov, do Kežmarku, zasadla partia do hradnej vinárne patriacej k hotelu Lipa. Tu, počas pokračujúcej oslavy, sa ho snažil legitimovať príslušník štátnej bezpečnosti. Keďže Príslupský pri sebe nemal žiadne doklady vznikol medzi ním a príslušníkom konflikt, ktorý prerástol do bitky: „Hneď mi jednu súkal. Takú som jednu fajnú dostal, hlavou som buchol o klenby, čo tam bolí. V tú ranu som zošalel – to viete, keď vás niekto napadne...Vyskočil som na neho a začal ho biť. On začal utekať a utekal smerom do mojej kuchyne.“ Tam však sedela skupina ďalších štbákov, ktorí niečo oslavovali. Tí sa pustili za Príslupským. „Mojí čašníci, keď videli, že oni idú za mnou, zastavili ich a davaj, bitka...Pobili sme sa tam ‚slušne‘, ako sa patrí.“ Následkom tejto bitky začal mať Vladimír Príslupský problémy s bezpečnosťou. Hneď ráno, v nasledujúci deň bol zaistený a vzatý do väzby (jeden z príslušníkov Príslupského nepravdivo obvinil, že ho napadol fľašou, čo bolo klasifikované ako útok na verejného činiteľa). Prípado nakoniec pre neobjektívnosť nevyšetrovala bezpečnosť, ale priamo prokuratúra. Vyšetrovaním sa zistilo, že obvinenie z útoku fľašou bolo vymyslené, Príslupského prepustili a dostal trest len za priestupok. Hoci záležitosť sa zdala byť vybavená, dotknutí príslušníci Štátnej bezpečnosti na ňu nezabudli a začali sa Príslupskému bližšie „venovať.“

Po roku ho zatkli a obvinili z rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve. Obvinenie vykonštruovala ŠtB s pomocou nasadených agentov spomedzi Príslupského zamestnancov. Vo väzbe strávil deväť mesiacov a následne bol prepustený. Nemohol však už pracovať ako vedúci, preto sa zamestnal ako čašník v jednej krčme. Po troch mesiacoch ho však opäť zatkli, s odôvodnením, že by mohol ovplyvňovať svedkov. „Keď ma tam zobrali druhýkrát, vedel som, že už nemám šancu v tejto republike ďalej žiť, bývať. Vtedy som sa rozhodol, že im stadeto zdrhnem. Nevedel som ešte ako, ale špekuloval som.“ Po prepustení sa snažil získať v Poľsku falošný pas, čo sa mu však nepodarilo. Napadla ho preto iná možnosť, ako uniknúť za železnú oponu.

Ešte počas práce vo Veľkom Slavkove sa Príslupský zúčastnil kurzu lietania na rogate.

Avšak v priebehu kurzu si vykĺbil rameno a kurz nedokončil. Ďalej sa už lietaniu nevenoval. V situácii, kedy sa chcel akýmkoľvek spôsobom dostať do zahraničia, v ňom skrsol nápad, preletieť hranice na rogale. Od svojho známeho preto kúpil staršie motorové rogallo. Keď ho však chcel na vlastnú päsť vyskúšať, pri pristávaní rogallo poškodil, zlomil vrtuľu a krídlo. Zlomené rogallo bolo potrebné opraviť, pričom len získanie náhradných dielov by vo vtedajších podmienkach za normálnych okolností trvalo niekoľko mesiacov. Príslupský však toľko času nemal, pretože o niekoľko dní mal opäť nastúpiť do väzenia. Vďaka mnohým kontaktom, ktoré ako vedúci získal, sa mu podarilo všetky diely na opravu rogala získať za štyri dni. Spolu s pôvodným majiteľom rogallo urýchlene opravili. Po niekoľkých dňoch si od kamaráta požičal aviu, s ďalším priateľom naložili rogallo do auta a vyrazili do západných Čiech, smerom k hraniciam s Nemeckou spolkovou republikou.

Pôvodné miesto, ktoré mal Príslupský vyhladnuté pre štart, však za niekoľko týždňov od jeho prvej obhliadky zarástlo trávou, ktorá znemožňovala bezpečný štart rogala. „Tam taká vysoká tráva, nepokosená. Skúšal som na tom odštartovať... s kamarátom sme poskladali rogallo, ale to nevzlietne, to sa nerozbehne po tej trávě, lebo tráva brzdila.“ Rogallo preto rozložili a hľadali iné vhodné miesto pre štart. To nakoniec našli neďaleko obce Mrakov (okres Domažlice), na ceste pri rybníku. V blízkosti nového miesta však družstevník s traktorom práve oral roľu, preto sa rozhodli počkať, kým traktorista odíde. Čakali celé popoludnie, až nakoniec, približne o trištvrte na osem družstevník s orbou skončil. S kamarátom opäť poskladali rogallo a podvečer, 18. mája 1987, Vladimír odštartoval svoj let za slobodou. Kamarát sa s požičanou aviou vydal späť na Slovensko. (Na spiatocnej ceste, keď bol už Príslupský v NSR, bol však aj s autom pri motoreste Devět křížů zadržaný a zatknutý).

Počas letu k hraničnému prechodu Folmava prelietal Vlado okolo vidovej hlásky Spálený vrch (hláska systému protivzdušnej obrany štátu), ktorej posádka po spozorovaní jeho pohyb okamžite hlásila. Vedel, že má približne sedem minút na to, aby sa dostal do bezpečia, pretože po jeho spozorovaní zo základne v Žatci okamžite vyštartovali stíhacie lietadlá zabezpečujúce vzdušnú obranu štátu. Keďže s rogalom nechcel stúpať vyššie, snažil sa letieť dolinami. Po viacerých zmenách smeru v kopcovitom teréne však zakrátko stratil orientáciu a nebol si istý, kde sa presne nachádza. „Jedna dolinka, druhá dolinka, kľučky, všelijako som letel a už som nevedel kde som.“ Po pár minútach vysoko nad sebou počul preletieť stíhačky, „otočili sa a leteli naspäť. Tak keď už oni nešli dole, bol som si stopercentne istý, že som na nemeckej strane.“ Následne sa Príslupský rozhodol pristáť na neďalekej lúke. Pri klesaní si však všimol zamaskované tanky a vojakov. Domnieval sa, že sú to sovietske vojská strážiace československú štátnu hranicu. (V skutočnosti to však už boli americké vojská umiestnené v nemeckom pohraničí). Opäť preto vzlietol a zneistený sa snažil nájsť nejaké mesto. Nad najbližším väčším mestom opäť klesol a zisťoval, či je už v Nemecku. Keď spozoroval nemecké nápisy, uspokojil sa. (Bolo to mesto Cham). Predsa sa však rozhodol letieť ešte trochu ďalej. Zakrátko priletel nad mesto Roding, za ktorým našiel väčšiu lúku, na ktorej sa rozhodol pristáť. Po bezpečnom dosadnutí na zem mu asi po piatich metroch zdochol motor, pretože došiel benzín. „Len raz v živote môže mať človek také šťastie.“ Utekal k najbližšiemu domu (bolo to pri obci Unterlintach) kde stretol staršiu ženu. Od napätia a vzrušenia na ňu začal hovoriť v rodnej reči,

východoslovenským zemplínskym nárečím: „Cetko, ta co tu za valal dole?“ Teta sa ho len nechápavo spýtala „was?“ Vlado k nej opäť, s búšiacim srdcom, teraz už po nemecky: „Das ist Bundesrepublik Deutschland?“ Po jej kladnej odpovedi „ja, das ist Bundesrepublik Deutschland, som si kľakol a bozkal som zem. Ona si myslela, že mi šibe, lebo nevedela kto som, ani rogalo nevidela, to až na druhý deň sa dozvedela, keď toho boli plné noviny.“ S pomocou miestnych ľudí sa Príslupský dostal do neďalekej krčmy, odkiaľ sa telefonicky spojil s kamarátom, ktorý už dlhšiu dobu žil v NSR. Ten mu dal inštrukcie, ako má ďalej postupovať, prihlásiť sa na polícii a dohodli sa, že na ďalší deň za ním kamarát pricestuje. Po telefonáte chcel zaplatiť krčmárovi za hovor. Ten od neho pýtal marku a šesťdesiat fenigov. „Ja som nemal, len celú päťstovku. To boli potom toho plné noviny: ‚Utečenec platil päťstomarkovkou!‘... Ja päťstomarkovku mu dávam, ten sa len chytil za hlavu.“

Na polícii v Rodingu Príslupský oficiálne požiadal o azyl. Policajti mu však nechceli veriť, že priletel na rogale. Po dvoch hodinách telefonovania a overovania policajti povedal: „Je to pravda, zistili, že cez Furth im Wald niekto preletel a nevedia kde pristál. Takže to budem asi ja.“ Do Rodingu po neho prišli iní policajti, ktorí ho autom zobrali na ďalší výsluch. Počas cesty si všimol, že smerujú k štátnej hranici, čo v ňom vyvolalo strach, že ho polícia chce vydať naspäť do Československa. Uvažoval preto, že z auta vyskočí a ujde. Policajti, ktorí si všimli jeho nepokoj, ho však ubezpečili, že ho naspäť nevydajú. Podľa oficiálneho postupu však musel byť vypočutý na policajnej stanici vo Furth im Wald, kde prekročil štátnu hranicu. V nasledujúcich dňoch musel Vladimír absolvovať vypočúvanie aj zo strany Američanov a Francúzov.

Po niekoľkotýždňovom pobyte v azylovom dome začal pracovať ako čašník v reštaurácii. Vďaka medializácii svojho príbehu a predaju rogala múzeu Checkpoint Charlie v Berlíne získal peniaze, s pomocou ktorých si približne po ročnom pobyte v Nemecku otvoril vlastnú reštauráciu. Keďže túžil po domove, v roku 1992 sa vrátil naspäť do Česko-Slovenska. V súčasnosti vedie v podtatranskej obci Mengusovce vlastný penzión s názvom Rogalo. „Rogalo, pretože rogalo ma odnieslo do slobody.“

Zdroj: časopis Príbehy 20. storočia, č. 02/2023, téma Identita na tanieri

Zhrnutie výsledkov skupinovej práce

Predstavenie témy

Skupina uviedla tému predstavením jedinečného príbehu, ktorý sa odohral v roku 1987 v Československu. Rečník priznal zložitost' ich úlohy a zdôraznil, že príbeh je menej tragický v porovnaní so známejšími historickými udalosťami, ako je holokaust alebo druhá svetová vojna. Vyjadrili sa, že je pre nich výzvou robiť s príbehom z 80. rokov 20. storočia, obdobia, ktoré osobne prežili, príbuzným a významným pre dnešných tínedžerov.

Cieľová skupina

Cieľovou skupinou ich vzdelávacieho programu boli žiaci základných škôl, najmä žiaci ôsmych a deviatych ročníkov. Toto rozhodnutie bolo ovplyvnené presvedčením, že zasadenie príbehu do konca 80. rokov 20. storočia by súčasná generácia nemusela vnímať ako tragické, a preto by mohlo byť náročnejšie ich zaujať. Cieľom skupiny bolo vytvoriť pre žiakov projektový deň.

Vzdelávací program

- Trvanie a formát: Skupina sa rozhodla, že 45-minútová hodina je nedostatočná, a rozhodla sa pre niekoľkohodinový projektový deň. Predĺžený formát umožnil hlbšie skúmanie a zapojenie.
- Plánované aktivity:
 - Tvorba časovej osi: Plánovali začať s aktivitou, v rámci ktorej by študenti vytvorili časovú os, aby si dali do súvislostí udalostí 80. rokov v komunistickom Československu.
 - Vzdelávacie videá: Skupina chcela použiť vzdelávacie videá, aby poskytla kontext a diskutovala o menej známych aspektoch, ako je Komunistická strana Československa a tajní agenti.
 - Hostujúci rečník: Vzhľadom na to, že hlavný hrdina príbehu bol stále nažive, preskúmali myšlienku pozvať ho ako hosťa, aby sa podelil o svoje osobné skúsenosti.
 - Dramatizácia: Bola navrhnutá dramatizácia alebo hranie rolí, pri ktorej by študenti hrali časti príbehu, čo by zvýšilo ich angažovanosť a porozumenie.
 - Prieskumy a dotazníky: Skupina zvažovala zaradenie prieskumov alebo dotazníkov na zisťovanie názorov pred a po projektovom dni, prípadne zapojenie staršej generácie učiteľov alebo rodinných príslušníkov, ktorí žili v 80. rokoch.

Kľúčové body

- Výzvy: Skupina si uvedomila, že je náročné vytvoriť menej tragický príbeh z 80. rokov 20. storočia, ktorý by bol pôsobivý pre súčasných tínedžerov.
- Stratégie zapojenia: Skupina naplánovala interaktívne aktivity, videá, hosťujúceho rečníka a dramatizáciu s cieľom aktívne zapojiť študentov do pochopenia historického kontextu.
- Motto: Hlavným cieľom bolo, aby študenti pochopili, ako funguje totalitný režim, a ich mottom bolo: „Sloboda nie je stav, je to proces.“

Skupina strategicky naplánovala projektový deň s rozmanitými aktivitami s cieľom zapojiť študentov stredných škôl do pochopenia jedinečného historického príbehu zasadeného do Československa v roku 1987. Ich cieľom bolo preklenúť generačnú priepasť a urobiť historické obdobie relevantným a pôsobivým pre dnešných tínedžerov.

